

928224

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૪૨૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૦૧૨૭૫૫૫ ૦૧૧૭૧

વિષય કૃદિ.૬

૧૪૩૬ અક્ષમાં ગીતાં.

(ગીતાના મહાત્મ્ય સાથે અઢારે અધ્યાય સંપૂર્ણ)

—: સચિત્ર —

લેખક —

માધવરાવ ભાસ્કરરાવ કણ્ણિક-ગોપીપુરા-સુરત
 (ગ્વામીમકન સુરપાળ, રાજપિ ભટ્ટરિ, મહાપિ ભટ્ટરિ,
 શ્રદ્ધાગુણી શશીકળા, વિનાશીની વામા, મહાપિ પરશુરામ,
 પૃથ્વીનાથ ચૌહાણ, સોનેરી જાળ, પોતાદી પત્ને,
 પ્રપત્ની પ્રેમલ, એકનદિની મુધા
 ધ ના લેખક)

પ્રકાશક —

બુકસેક્ટર, હરિલાલ જીવજીલાલ ઠક્કર.

માલિક-નવજીવન પુસ્તકાલય,
 ઠાનર રોડ શ્રી કૃષ્ણ સીનેમા સામે-સુરત

સુરત ભાજવાળી પોળમા આવેલા શ્રી 'અનાવિત બધુ પ્રિન્ટીંગ
 પ્રેસમા ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે છાપ્યું

સવત ૧૯૮૨] દ્વિતિય સંસ્કરણ [પ્રતિ સંખ્યા ૨૦૦૦
 (સર્વાધિકાર પ્રકાશક દ્વારા રક્ષિત)

મૂલ્ય રૂા ૦-૧૨-૦

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય અમદાવાદ ૨૪૨૫ ગુજરાતી કોપીશર્ટ સંગ્રહ પ્રસ્તાવના અભિપ્રાયો

૨૧ કલ્પિત-ધણુ સુદર ગુજરાતી ગદ્ય પદ લખી શકે છે એ સાહિત્ય
વાચનારાથી અજાણ્ય નથી બગવદ ગીતા જેવા નાલજ્ઞાનથી ભરપુર પુસ્તકનું
ગુજરાતીમાં તારસી ગઝલના રાગમાં ભાષાન્તર કરવું એ કાર્ય સહેલું નથી
મૂળ માથે સ ખાનનારને ચોકખું જણાશે કે, રાં મણિકે બાસાતર કરનામાં
ફોલેલું મેળની છે સાહિત્ય-વડોદરા

ગીતાને ગજલમાં ઉતારવાને પ્રયત્ન રાં મણિકાન્તે કરલો અમારા
જાણવામાં છે તેના કરતા આ ગદ્ય બહુ સુંદર છે પ્રજાબધુ-અમદાવાદ

ગીતાનું ગુજરાતી ગજલમાં સુદર ભાષાતર થયું છે
ગુજરાતી કેસરી-મુબઇ

ખાલજીવનના લેખને પરી મોથી વધાર જાળીતા લેખક બાર્ડ કલ્પિ-
કની તેયાર કરેની આ ચોપડી વિ અભિપ્રાય આપતા અમને અ નંદ થાય છે
કે બાર્ડ કલ્પિ કની માનુષાધા મગી છતા ગુજરાતી ભાષાની તેઓ જે સેવા કરી
રહ્યા છે તેને માટે તેમન જેવું અભિનંદન આપીએ એટલું એણે છે બગવદ
ગીતાના તમામ શ્લોકોને ગુજરાતી ભાષામાં ગઝલના રાગમાં અનુવાદ કરવામાં
આવેલો છે અને તે સ્પષ્ટ અને સંદર્ભથી સમજાય તેવો હોઈ અમને
આગા છે કે સાવારજી જ્ઞાનવાળા ધર્મ પ્રેમી વાચકોને તે બહુ ઉપયોગી જણાશે
ખાલજીને એક સર્ગ સુદર માસીક 'ખાલજીવન-વડોદરા
આવેા ઉત્તમ અનુવાદ બીજે થયો નથી ના કસનજી દેસાઈ
તત્રી "નવપ્રભા ૧"

આખું પુસ્તક સર્ગ સુદર છે-૨૧ અભિવાદ દેસાઈ
તત્રી "સાપ્રતસમય"

સસાર સર્વના સ્વામી સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ શ્રીમદ્ કૃષ્ણચંદ્ર મહારાજની
પરમ કૃપાથી આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ થવાનો સુચાગ પ્રાપ્ત થાય છે
એ પુસ્તક અનસર પ્રસ્તુત પુસ્તકને પ્રાપ્ત થયેલી પ્રસન્ના અને લોકાદરના
સબધમાં અમેા જીજ્ઞાસુ કહેવા માંગતા નથી માત્ર અમેા સ્વર્ણને ગુજરાતી
સાહિત્યના આજુબાજુ સ્વરૂપ ઉપર સમાલોચકારોના સમાલોચનાના
શબ્દોજ્જ્વલ કરીમે ડીએ અમેા જ્યાં જ્યાં સમ લોચનાથે પુસ્તક મોકલ્યું હવ

તેને માન આપી જે જે વર્તમાન પત્રકારોએ પોતાના અભિપ્રાયો આપવાની ઉદારતા દર્શાવી છે તે સરળાનો અમે ખરા અત કરેલુ પૂર્વકે અપ્રમાણ માનીએ છીએ તેજ સાથે અમને એક રાત પણ અમારા વાચકોને નિવેદન કરવી આવશ્યક લાગે છે મહાત્મા ગાંધીજીની મારફત તેમના ભક્તોની લીલા પણ કાઠિ ચોરજ છે એ મડાગયો કરૂ પૃથ્વીમા નમે છે તેનોજ કરો પ તો નથી અમે જે સમયે ઉપલા સમાચારકારોને પ્રસ્તુત પુસ્તક મોકલ્યુ હતુ તેજ વેગાએ 'સોરાષ્ટ્ર' પર પણ અમે ગીતાની કોપી મોકની હતી પરંતુ તે મહાશયને માન ગીતા પ્રાપ્તિની નોંધ લેવા સિવાય તેના પર સારો ખુરો અભિપ્રાય આપનાનો પણ અવકાશ મળ્યો નહિ ' એક ગાવી સેવક પત્રકાર પર અમે ગીતા અભિપ્રાયથી મોકની ત્યારે તે સ્વરાજની કેમીનેટ જોડવતા હતા એવે તેમને પોતાના પત્રમા ગીતા પ્રાપ્તિની નોંધ લેનાનો પણ અવકાશ મળ્યો નહિ

અમારુ કહેતુ એમ નથીજ કે અમારા કાચ પરત્વે સારોજ અભિપ્રાય પ્રકટ કરો પરંતુ અમારો એ તો અવગ્ય અગ્રહ છે કે સારો ખુરો પોતાનો અભિપ્રાય તો જ્યાં પુસ્તક મોકલ્યુ હોય તે દરેક મામીકાર અને પત્રકારોએ પ્રગટ કરવોજ જોઈએ અસ્તુ

આ આવૃત્તિમા પહેલી આવૃત્તિ કરતા વિશેષતામા-ગીતાના મહાત્મ્યનુ ભાવ્ય પણ જોડવામા આવ્યુ છે તે છે ' પ્રથમથીજ ગીતા પર પુણજ શ્રમ લેવામા આવ્યો હતો અને સર્ગ સુદર ખનાવના પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો હતો એટલે હવે તેમા નધારે સુદરતા લાવી શકાય એમ નથીજ આ અભિપ્રાયોમા પણ બધાજ પત્રકારોએ આપેલ અભિપ્રાયો સ્થગ મકોનાને લીધે મૂકી શકાયા નથી માત્ર ઘણા અભિપ્રાયોમાથી થોડા અભિપ્રાયોના સારાશની થોડી લીમિએજ મુકવામા આવી છે હાલમા લોકોને ગઝલ પર વિશેષ ચ્યાર છે અને તેથીજ મુખ્યત્વે ગીતાને ગઝલમા લખવા લેખક પ્રેરાયો છે કારણ કે અથ સમજ્યા નિતાનુ પણ ધાર્મિક વાચન જે પ્રતિદિવસ ચાહુ હોય તો ઘણો ફાયદો કરનાર થઈ પડે છે, ત્યારે આતો સરળ રીતેજ સચવામા આવેલુ હોવાની લેખકની મા યતા છે જે પ્રસ્તુત પુસ્તકના વાચનથી એક પણ હિંદુના દ્વંધમા ગીતાનો પાઠ પ્રતિ દિવસ કરવાની ભાવના પ્રગટશે તો લેખક સ્વત્રમ સાફદય થયુ છે એમ સૈમજશે મા લા કલ્પિત

ગીતા મહાત્મ્ય.

ધરાદેવી-પ્રભો પ્રારબ્ધ કર્મોને સહે જીવ સર્વ માયાથી,
તમો પ્રત્યે કહો તેને અચળ ભક્તિ વધે શાથી ? ૧
શ્રીવિષ્ણુ-સહન પ્રારબ્ધને કરતો ગીતા નિત્યે રહે સેવી,
સુખીને સુકત તે, “કર્મે ન લેપાતો ધરા દેવી ! ૨
કમળના પત્રને પાણી કદ પી ના ભિના કરશે,
ગીતા ગાનારને તેવા ન પાપો કાર્યપણુ સ્પરશે ૩
ગીતાનુ ગાન ને વાચન તથા એ ત્રય છે જ્યાં જ્યાં,
પ્રયાગાદિ બધા તિથી અને દેવો વસે છે ત્યાં ૪
રૂપી, પાર્ષદ અને ઉધ્ધવ સહિત ગોવાળ વૃજનારી,
સે ત્યાં દેવને યોગી તથા નાગો નિરાકારી ૫
ગીતાના જ્યાં પઠન પાઠન શ્રવણુ ચર્ચા વિચારો છે,
હું અર્ચુ રહાયતા તેને સદા ત્યાં વાસ મારો છે ૬
ગીતા મારૂં પરમ ગૃહ ત્યાં વસી હું વિશ્વ સંભાળું,
ગીતાના જ્ઞાનનો આશ્રય કરી ત્રણુ લોકને પાળું ૭
અચળ, અલ્પાક્ષરી ઉત્તમ અને ઉપદેશવા જેવી,
ગીતા છે શ્રેષ્ઠ મમ વિદ્યા પ્રભુ રૂપ, સત્ય મહાદેવી ! ૮

ત્રણ વેદો સ્વરૂપ તત્વે ભરેલી, જ્ઞાનની ધારા,
 ધનજયને ગીતા એવી કથી કૃષ્ણે શ્રી મુખદ્વારા ૯
 ગીતાના સર્વ અધ્યાયો સુદૃઢ ચિતે જપે જેઓ,
 જીતી તે જ્ઞાનની નિદ્ધિ પરમપદ પામતા તેઓ. ૧૦

ગીતા સઘળી ન વચાતા નવજ અધ્યાય જે વાચે,
 ગૃહે ગૌહાનના ફળને જરૂર તે માનવી સાચે ૧૧
 ઘડે છે ત્તાન ગગાનુ છ અધ્યાયો જપાએથી,
 મળે ફળ સોમ યાગોના ત્રણજ અધ્યાય વાચેથી ૧૨

જપે અધ્યાય એકજ જે હૃદયના પ્રેમથી ખતે,
 થઈ શકર તણો ગણુ તે વસે શિવલોકમા અતે ૧૩
 જપે એકજ ચરણ, અધ્યાય કે શ્લોકો મહાયોની !
 ઘણા વર્ષો સુધી તેને મળે કાયા મનુષ્યોની ૧૪

જપે ત્રણ, પાંચ, દશ, ચારે, અરધ બે, સાત શ્લોકોને,
 હઝારો વર્ષ સેવે તે ખરેખર ચદ્ર લોકોને ૧૫
 ગીતાનો પાઠ કરનારો મરીને જાય પ્રભુ ધામે,
 પરતુ તે ફરી કાયા મનુષ્યોની અહીં પામે ૧૬

વળી પાછી ગીતા ગાઈ અચળ પદ મોક્ષ તે લેતો,
 ગતિ શુભ થાય છે જેની ગીતા એ શસ્ત્ર જે કહેતો ૧૭
 ગીતા ગાનાર મહા પાપી સદા વૈકુઠમા વાસે,
 અરા આનંદમા જન તે રહે ધનસ્થામની પાસે ૧૮

કરે કર્મો છતાં અર્થો ગીતાના સર્વ જે બાણે,
જીવનથી મૂકત તે પ્રાણી વસે તન છેડી નિર્વાણે ૧૯
જનક આદિ ઘણા નૃપતિ ગીતાના જ્ઞાનને ગાઈ,
પરમ પદ મોક્ષ પામ્યા છે મૂકીને કિર્તિ જગમાહી ૨૦

ગીતાના જાપની સાથે નવાચે મહાત્મ્યના ડોહો,
વૃથા તેની ગીતા વાચી કરે શ્રમ વ્યર્થ તે ડોહો ૨૧
ગીતાને મહાત્મ્ય સહ વાચી સદા અભ્યાસ કરનારો,
ખચિત તે મોક્ષને પામે પ્રભુને તેજ જન પ્યારો ૨૨

ગીતા વાચી પછીથી આ કશું મે મહાત્મ્ય જે જપશે,
સુજન તે મે કશું એવા પરમ ક્ષણ સર્વ મેળવશે ૨૩
કુરાને બાઈબલ તૌરાત ઇજીપ્તમા ન જે કાઈ,
ગીતામા જ્ઞાન તે સઘળા વર્યા છે શ્રેષ્ઠ સુખદાઈ

*

*

*

ગીતાને ગાય છે નિત્યે મહર્ષિ આગ્લ વિદ્વાનો,
ગીતા એ દેવની વાણી બીજા સહુ તૂંછ તોફાનો
ગીતા ગાઈ વિચારી જે શરીર ડિરતારને નામે
પરમપદ મોક્ષને 'કર્ણિક' જરૂર તે માનવી પામે ૨૪

કશું વારાહ પુરાણે એ અચળ શુભ જ્ઞાનનું દર્પણ,
ગીતાનું મહાત્મ્ય તે અત્રે થયું સપૂર્ણ કૃષ્ણાર્પણ ॥ ૨૫

ગઝલમાં ગીતા.

પ્રથમોધ્યાય

અર્જુન વિષાદયોગ—

— ગઝલ —

ધૃતરાષ્ટ્ર - કહે સજય ! કુરુક્ષેત્રે વિરોધે એકઠા થઈને,
અને સત્તાન મારાએ કર્યું શુ યુદ્ધમા જઈને ?” ૧
સજય “નિહાળીસૈન્ય પાડવનું ઉભેલું ધીરતા ધારી,
કહ્યું દુર્યોધને જઈને હતા જ્યાં દ્રોણ ભય હારી” ૨
“જુઓ ! પાડવનણી સેના ઉભી છે આ અભિમાને,
રચી વ્યુહની વ્યવસ્થા સૌ દ્રુપદના શ્રેષ્ઠ સત્તાને,” ૩
રિપુના સૈન્યમા ભાળેા ઉભા ચોદા ધનુર્ધારી,
નરાધીપ ! પાર્થ ને ભિમનો શકે છે ગર્વ સૌ વારી ૪
તથા યુધુધાન અભિમન્યુ અને આ કુતિલોભાદિ,
દ્રુપદ ને આ યુધામન્યુ ઉભા છે શૈભ્ય રણવાદિ ૫
પુરુજીત, ચેકીતાનજ આ તથા અહીં દૃષ્ટકેતુ છે,
અને પાચાળી પુત્રોનો અડગ રણુનોજ હેતુ છે ૬

વિરાટેશ્વર સમિપ લાળો મહાવિર કાશિરાજને,
ઉભેલા શસ્ત્ર લઈ કરમા ધનુર્ધર ઉત્તમૌજ છે ૭
છિન્નેત્તમ ! આપણા સૈન્યે તમેને લિખ્મ ભયહારી,
તથા સુત સોમદત્તનો ને તમારો પુત્ર જયકારી ૮

વિકલ્પજ કણું કૃપ આદી ન રાખે પ્રાણની પગ્વા,
ધુરધર મહારથી એવા પ્રવિણ શસ્ત્રાસ્ત્ર વાપરવા ૯
રીપુના સર્વ લશ્કરનો અધિપ લિખ શ્રેષ્ઠ રણધીર છે
અમારા સૈન્યનો વ્વામી પિતામહલિખ્મ ભડવીર છે ૧૦

ગુરુ ! આપને ખીજ ઉભા રહી વ્યૂહને દારે,
કરે રક્ષા પિતામહની અડગ તલવારની ધારે ૧૧
પછી ત્યા ખીખ્મદાદાએ કુરૂને હર્ષ ઉપજાવી
ખજાવી શખ સિહનાદે દીધુ રણક્ષેત્ર ગરબાવી ૧૨

નગારા રાખ રણસિંગા ઘણા ત્યા વાગવા લાગ્યા,
ભિરૂએ શખ નાદોને સુણીને ભાગવા લાગ્યા ૧૩
પછી શુભ પ્રવેત અપ્વોના મહારથમા વિરાજેલા,
વગાડે શખ બહુ હર્ષે ધનજય કૃણુ રણઘેલા ૧૪

ગજવ્યુ ક્ષેત્ર તે સઘળુ શ્રીકૃષ્ણે પાચજન્યેથી,
રહ્યો લિખ પૌન્ડથી ગાળુ ધનજય દેવદ તેથી ૧૫
મણિપુષ્પક શ્રિસહદેવે અનતવિજય યુધિષ્ઠિરથી,
રહ્યા છે રાખ એ ગળું સુધોષજ શ્રિનકુલ વિરથી ૧૬

શીખડી, ધૃષ્ટદ્યૂમ્નજને ધર્નુધર કાશીરાજ છે,
 સુપુત્રો દ્રૌપદી કેરા વિરાટેશ્વર વિરાજ્યા છે ૧૭
 દ્રુપદ, સૌભદ્ર મહાબાહુ ઉભા આ સાત્યકી ગર્વે,
 વગાડે શખ બહુ વેગે નગધીશ ! તે વિરો સર્વે ૧૮
 સુણી એ શખના નાદો ધરા નભ છે રહ્યુ ગાળુ,
 હૃદય સહુ કૌરવો કેરા ગયા એ નાદથી લાળુ ૧૯
 ઉભેલી યુધ્ધ ઇચ્છાથી સકલ સેના હતી જ્યારે,
 ધનુષ લઈ પ્રેમથી હસ્તે વચન અર્જુન વધા ત્યારે ૨૦
 “સુણો કેશવ ! સખા મારા હવે રથ શીઘ્ર આ હાકો,
 બગબગ મધ્યમા તેને તમે સત્વર ઉભો રાખો ૨૧
 રિપુ અહીં કોણ છે મારા ઉભેલા યુદ્ધને કાળે,
 લડીશ હું કોણ નર સાથે નિહાળુ સર્વ તે આજે ૨૨
 લડુ કૌરવ તણુ ચાહી મળ્યા વિર કોણુ સગ્રામી,
 બરાબર તેમને લાળુ ઉભા જે યુદ્ધને ઠામે” ૨૩
 સંજય-“સુણી એ શબ્દ અર્જુનના શ્રીકૃષ્ણે શ્રેષ્ઠ રથ હાકયો,
 ૧ દ્વીજેતમ, લીખ્મની પાસે પછી રથને ઉભો રાખ્યો
 શ્રીકૃષ્ણે શાત મુખ રાખી બહાવી શબ્દની ધારા,
 “નિહાળો પાર્થ ! કૌરવ આ ઉભા તે દુશ્મનો તારા” ૨૪
 ઉભય સેના વિષે પાર્થે નિહાળી સ્નેહીને લાઈ,
 સખા પુત્રો અને પૌત્રો વળી આચાર્ય પિતરાઈ ૨૫

સહાધ્યાયી અને દાદા ઉભેલા બાળ સ્નેહીને,
શ્વસુર, કાકા અને મામા સગા સઘળા કુટુંબીને ૨૬
સખા સઆમમા ભાળી દયા દિલમા અતિ આણી,
ધરી બહુ ખેદ અતરમા ધનજય ત્યાવધાવાણી” ૨૭

અર્જુન-“અરે આ યુદ્ધ ઇચ્છાથી ઉભેલા આપ્તજન મારા,
નિહાળી દેહ મુજ કપે છુટે પ્રસ્વેદની ધારા ૨૮
શીથિલતા અગમા આવે કૃપા મુજ ગાત્ર કપાવે,
મલિન મુખ થાય છે મારૂં રૂવા દિલના ઉઠી આવે ૨૯
નથી શક્તિ ઉભા રહેવા ત્વચામા દાહ બહુ થાયે,
ભમે મસ્તક ઘણુ મારૂં ધનુષ કરથી પડી જાયે ૩૦
નથી કલ્યાણ હું જોતો અશુભ ચિન્હો નિહાળુ છું,
મગાને મિત્ર વધ કરતા નફી હું પાપ ભાળુ છું ૩૧
હુણી એ સ્નેહીઓ મારા નથી જય, રાજ્ય હુ રહાતો,
ન એવા રાજ્ય કે ભોગે મને કે લાલ દેખાતો ૩૨
અમે જે કાજ સુખ ભોગો અને સમૃદ્ધિ છે માગી,
ઉભા હું તેજ અહીં દેખુ જીવન, જર પ્રાણને ત્યાગી ૩૩
પિતા, પુત્રો, શ્વસુર, સાળા વળી આચાર્ય ને ભાઈ,
તથા દાદા અને મામા સબધી પૈત્ર પિત્રાઈ ૩૪
સ્વજન એ કઠ મુજ છેદે અગર ત્રણ લોખને સાટે,
કરે ના યુદ્ધ અર્જુન તે લડે આ પૃથ્વીને માટે? ૩૫

કરી નિપ્રાણ કૌરવને મને આનંદ કયમ થાશે ?
હણી આ આતતાયીને પડીશ હું પાપને પાશે ૩૬
અમારા બધુઓ મારી કૃતાર્થી ના અમે થઈએ,
સ્વજનના કંઠને કાપી કહો સુખ કેમ ઉર લઈએ ? ૩૭

સ્વકુલનો નાશ કરવાથી તથા સન્નિવ્રત દ્રોહ કરતા,
બની બુદ્ધિ મલિન લોભે ન તેથી કૌરવો ડરતા ૩૮
પરતુ આપ્તજનવધના નિષજતા દોષ ઉર આણી,
અમારે યુદ્ધરૂપ પાપો ન તજવા કેમ આ જાણી ? ૩૯

થતા ક્ષય આપ્તજન કેરો સનાતન ધર્મ પલટાયે,
જતા કુળધર્મ, સહુ કુળએ અતિશે પાપ વશ થાયે ૪૦
અધર્મી થાય છે કુળ જે સ્ત્રીઓ દુષ્ટા બને ત્યાની,
પ્રજા સઘળી કુટિલ જન્મે પછી એ નિઘ અબજાની ૪૧

બધા કુળને, કુલધ્વીને પ્રજા એ નર્કમા નાખે,
અને જે પિતૃઓ તેને વિના પિડેજ તે રાખે ૪૨
તથા કુળદ્રોહી છે જેઓ અને શાકાર્યને પોષે,
મટે કુળ જાતીના ધર્મો સદાના તેમને દોષે ૪૩

સમ્યા કુળધર્મ જન એવા સમય બહુ નર્કમા ગાળે,
મળે એ નર્કથી મુકિત પછી તેને ઘણે કાળે ૪૪
બરેબર ખેદની ઘટના ઉભો હું પાપ કરવાને,
અહોહો ! રાજ્યના લોભે સગાના પ્રાણ હરવાને ૪૫

લલે કૌરવ કદી શસ્ત્રે મને નિશસ્ત્રને કાપે,
 નિધન પ્રતિકારહિન મુજને અધિકકલ્યાણુ તે આપે ૪૬
 સજય—“વદીએ ઉગ ચિતેથી પછી સગ્રામના પથમા,
 ધનુષ ને બાણ સહુ ત્યાગી વિરાજ્યા પાર્થજૈ રથમા” ૪૭

અધ્યાય ૨ ને—સાખ્યયોગ

સજય—હૃદય ઉદ્દેગને શોકે નયન નિરથી ભર્યા ભાળી,
 સ્થિતિ એ પાર્થની નિરખી વચન બોલ્યા શ્રીવતમાળી ૧
 “ધનજય ! આ વિષમ ક્ષેત્રે પ્રિતિ ઉપજી તને કયાથી ?
 નહિ તુ સ્વર્ગને પામે પરતપ ! મોહ માયાથી
 અનાયો મોહને સેવે અને તે મોહ વશ થાયે,
 જગતમા મોહથી સધળે જરૂર અપકિર્તિ ફેલાયે ૨
 બીકણતા ના તને શોભે ન ડરવુ વીર સમ્રાટે”
 હૃદયની તૃષ્ણ દુર્બળતા તજી દે યુધ્ધને માટે ૩

અર્જુન—“પિતામહ પૂજ્ય છે મુજને, ચલાવી શસ્ત્ર ત્યા મારા,
 ગુરૂજી દ્રોણને અગે પ્રહારો થાય શુ ખ્યારા ? ૪
 પ્રભાવી આ ગુરુઓને હુણીને દેહ હું ધારૂ,
 કરૂ નિર્વાહ ભિક્ષાથી અધીક એ શ્રેય કરનારૂ.
 કદી એ સ્વાર્થીઓ કેરા પ્રભુજી ! પાણુ ને પડશે,
 વડીલના લોહીથી ખરડયા મને ઉપભોગ સાપડશે ૫
 ઉભયના સૈન્ય આ તેમા અધિક છે કૌણુ બલધારી ?
 અમે ના જાણીયે કયા જૈ વિજયદેવી વિરમનારી ?

હુણી આ કૌરવો સઘળા ન ચાચુ દેહ હું મારી,
ઉભા તે મોખરે સર્વે જુઓ હે! કૃષ્ણ! ભયહારી ૬
દબાયો દીનતા દોષે બન્યો છુ મૂઢ મતિવાળો,
ખરૂ કલ્યાણ કયા મારૂ બતાવી કબ્ત સૌ ટાળો

ચરણ મે આપના સેવ્યા તમારો શિષ્ય હું સ્વામી,
મને ઉપદેશ દા સાચો શરણ તારે હું સુખધામી । ૭
મળે સુરરાજ્ય કે સૃષ્ટિ સમે સૌ શત્રુઓ મારા,
ટળે હું ખ ઇત્રીઓ દમતુ ન તેમા એવુ કે પ્યારા ।" ૮

સજય-“કરૂ ના યુધ્ધ હું કદીએ વદીએ દગ્ધ દિન વાણી,
ધનજય મૈન્ય થઈ બેઠા નિરાશા અતરે આણી” ૯
થયો એ સેન્યની મધ્યે વિશાદજ પાર્થને જ્યારે,
કરી ઉપહાસ ભારતને વચન કૃષ્ણે કહ્યા ત્યારે” ૧૦

“વચન વિદ્વાનના બાળી અયોજ્યજ શોક કા ધારે ?
ન રાખે પડિતો, “જીવતા મુત્તાનુ હું ખ સસારે” ૧૧
ન એવુ, “હું અને સઘળા ન હોતા આ સમષ્ટિમા,”
“અને હૃદયશુ નહિ પાછા ન બનશે એમ સૃષ્ટિમા” ૧૨

પરતપ ! દેહ પિજરમા સદા દેહિ વિરામે છે,
જરા, કૌમાર, યૌવન એ દશા તે સર્વ પામે છે
જરા જાતા મરણદ્વારે પુન આત્મા ધરે કાયા,
ગણી ‘આ દેહ છે મારી’ ન ધારે ધીરજન માયા ૧૩

અલિત ઇદ્રિય તણા વિષયો દીએ સુખદુઃખ સસારે,
અનિત્યજ એ દુખો તેથી ઘટે સહવા બધા તારે ૧૪
વિષય પીડતા નથી ભારત! સમાનજ દુઃખ સુખ જેને,
પુરૂષ તે 'ધીર' કહેવાયે મળે છે મોક્ષ પણુ તેને ૧૫

'અસત્' અસ્તિત્વ નવ પામે ન 'સત્'નો નાશ નિરખાશે,
'અસત્'મત્'વસ્તુનો નિર્ણય મહા' તત્વજ્ઞથી થાશે ૧૬
જગત દેહી થકી વ્યાપ્યુ અમર એ જાણુ તુ શકિત,
ન તેનો નાશ કરવાને સમર્થજ કોઈપણુ વાકિત ૧૭

અનાદિ નિત્ય છે આત્મા શરીરનો નાશ સષ્ટિમા,
ધનજય ! યુધ્ધ આદરવા ઉભો થા તુ સમષ્ટિમા ૧૮
ગણે જે નાશ આત્માનો વધક જે પ્રાણુને ધારે,
ન જાણે દેહીને તેઓ, નહિ આત્મા મરે, મારે ૧૯

જનન મૃત્યુ રહીત જીવ તે 'ભવિષ્યે' હોય ના ભાઈ !
હતો ભૂતકાળમા નહિએ' ન એવુ પાર્થ ! છે કાઇ
અજન્મા ને પુરાતન એ વળી સહુ કાળનો સાથી,
ન શાશ્વત પ્રાણુ મગ્નારે શરીરનો નાશ કરવાથી ૨૦

મદ્દા જે પ્રાણુને માને અમરને નિત્ય અવિનાશી,
હણાવે યા હણે કોને પુરૂષ તે મોક્ષ અભિલાષી ? ૨૧
મનુષ્યો જીર્ણ વસ્ત્રોને તજી અગે નવા ધારે,
મુકી જીવ જીર્ણ કાયાને ધરે નવી દેહ સસારે ૨૨

નહિ શસ્ત્રો શકે છેદી નહિ અગ્નિ શકે બાળી,
નહિ સુકવે અનિલ જીવને શકે નહિ નીર પલ્લાળી ૨૩
બળે, પલ્લળે, સુકાયે કે નહિ છેદી શકે કાંઈ,
અચળ, પરિપૂર્ણ એ આત્મા સનાતન સર્વગત ભાઈ ! ૨૪

અતિ અવ્યકત આ આત્મા કદી કલ્પાય નહિ તેનો,
તુ બળી દેહીને એવો ધરે છે શોક આ શેનો ? ૨૫
સદા એ સુદમ દેહીતુ જનન કે મૃત્યુ તુ ધારે,
છતા પણ શોક તો એનો ઘટે ડૉન્ટેય ! નહિ તારે ૨૬

જનન છે નાશ પણ તેનો મરે તે જન્મ લેનારો,
અચળ એવી પ્રથા માટે અયોજ્યજ શોક છે તારો ૨૭
હતી આદી સમે ભારત ! બધી દુનીયા નિગકારી,
“યદ્ય સ્થુલ મધ્યમા”, “પાછી મરણથી શુન્ય થાનારી”

પછી તેનો ધનજય ! તુ નકામો શોક કા પાળે ?
કંઈક તો પાર્થ ! આત્માને મહા આશ્ચર્યવત ભાળે ૨૮
કંઈક આશ્ચર્યવત કહેશે કંઈક તો સાલળે તેવો,
સુણે તેવો છતા કે તો ન બાળે પ્રાણુ છે કેવો ? ૨૯

અમર ને નિત્ય છે આત્મા રહ્યો સઘળા શરીર માહી,
પછી એ સર્વ પ્રાણીનો ઘટે નહિ શોક પણ કાંઈ ૩૦
વળી નિજ ધર્મ દૃષ્ટિએ ન ડરવું યુદ્ધથી તારે,
ન કામો ક્ષત્રીયો કાળે બિજા કે એક સસારે. ૩૧

ઉઘાડા સ્વર્ગ દ્વારો સમ મળે સત્રામ દેવેથી,
મહા ધનભાગ્ય છે તેના બીજુ નવ શ્રેષ્ઠ કે એથી ૩૨
થશે ક્ષય સર્વ કિર્તિનો ન જો સત્રામ આદરશે,
તજી તુજ ધર્મને અતે જરૂર તુ પાપમા પડશે ૩૩

મનુષ્યો સર્વ સસારે ભુડુ બહુ ભાખશે તારૂ,
પ્રતિષ્ઠિત લોક પૃથ્વિમા નિધન એથી ગણે તારૂ ૩૪
ગયો સત્રામ છોડી તુ ગણી વીરહાસ્ય સૌ કરશે,
અને જ્યા માન છે તારૂ તડા હલકાઈ મેળવશે ૩૫

રિપુ તુજ શક્તિની નિદા જરૂર કરશે ઘણી જ્યારે,
અને અપશબ્દ સુણવાથી અધિક દુખ શા કહેતારે? ૩૬
મરીશ તો સ્વર્ગ સાપડશે જીતીશ આ પૃથ્વીને સાટે,
અડગ નિશ્ચય કરી ભારત ! ઉભો થા યુદ્ધને માટે ૩૭

અલાભાલાભ, સુખદુખને ગણી સરખુ જીતે, હારે,
હવે પ્રવૃત્ત થા યુધ્ધે ન એથી પાપ કે તારે ૩૮
તને આ સાખ્યની બુદ્ધિ કથી કૌન્ટેય ! મે આજે,
હવે આ યોગની બુદ્ધિ કહુ તુજ શ્રેયને કાળે

સુણી નિષ્કામ બુદ્ધિને બનીશ જો યુક્ત તુ તેથી,
કરીશ સહુ કર્મ તો બધો તજશે કર્મના એથી ૩૯
વળી નિષ્કામ કર્મે તુ ધનજય ! કાર્ય આરભે,
ન લાગે દોષ જો તારા કદાચિત કર્મ એ સ્થલે.

અને એ કાર્ય આરબ્યુ ન ક્ષય તેનો લગારે છે,
પણયો ધર્મ આ ચોટો છતાં ભયથી ઉગારે છે ૪૦
મનુજની ખહાર બુદ્ધિની હી નિગ્માય પ્રવૃત્તિ,
અને નો હોય અતરથી વિકારથી રહિત વૃત્તિ

પરતુ એક છે તેનું પરતપ ! લક્ષ સસારે,
જરૂર સુખ તે બધા આપી જગતના શોકથી તારે
બતાવી ખહાર નિવૃત્તિ હૃદયમા કામના જેને,
ઘણા છે ધ્યેય તે જનના પડેદુખપાર્થ ! બહુતેને ૪૧

ધનજય ! વેદના વાદે સદા એ મગ્ન રૂહેનરા,
અને સુખભોગવણ કાર્ય ન મેળવવા સમજનારા
પરતપ ! મુખ જે મનુજે હૃદયમા એમ ધારે છે
સુશોભિત પુષ્પ જેવી તે મધુર વાણી ઉચારે છે ૪૨

વિષયી, ને સ્વર્ગ ઉત્તમ જે ગણે તે ભોગ ઉર ધરવા
જનમ ને કર્મ કૃણ આપે ક્રિયા એવી કથે કરવા ૪૩
બન્યા છે મુગ્ધ એ વચને ભૂદયા સુખભોગમાજેઓ,
અચળ બુદ્ધિ સમાધીમા કરી શક્તા નથી તેઓ. ૪૪

કથન ત્રણ ગુણ તાણ વેદે ત્રિગુણ એ પાર્થ ! દેટાળી,
તણને દ્રઢ સુખ દુખના સદા થા ! સત્વગુણશાળી
વળી રક્ષા ઉપાર્જનનો તમે આગ્રહ બધો ટાળો,
અને બસ આત્મને જ્ઞાને પરતપ ! થા પ્રિતિવાળો ૪૫

ગમે તેવા જળાશયથી જગતના અર્થ સૌ સરશે,
પિછાને બ્રહ્મને તેને કથ્યા ફળ વેદના મળશે ૪૬
તને અધિકાર છે કર્મે ન ફળ મેળાવવા શક્તિ,
તણ પરિણામની ઇચ્છા અકર્મે ત્યાગ આશક્તિ ૪૭

બને સ્થિર યોગમા, ફળની પિપાશા શાત થૈ જાયે,
અસિદ્ધિ સિદ્ધિમા સમતા બરે તે યોગ રૂહેવાયે ૪૮
કનિષ્ઠજ કર્મ તે જાણે રહિત જે બુદ્ધિ યોગેથી,
પિપાશુકર્મ દિન જનના શરણુ લે બુદ્ધિનુ તેથી ૪૯

રહે દ્રઢ યોગમા, યોગી શુભાશુભ કર્મ પરહરતા,
અને એ યોગ ફેડેવાયે સુકર્મે હોય ઉત્તમતા ૫૦
ધરી નિષ્કામ બુદ્ધિને બધા ફળકર્મના તજતા,
જનન મૃત્યુ વિકારોથી રહિત તે મોક્ષ મેળવતા ૫૧

તુલ્યા ને યોગ્ય સુબુદ્ધને વિષય સઘળા તણ જ્યારે,
શકીશ મોહ પકને ત્યાગી ગૃહીશ વૈરાગ્ય ને ત્યારે પર
બની શ્રુતીથી ચલીત તારી મતિ તે પાર્થ! દ્રઢ કરશે,
થશે સ્થિર તે સમાધિમા પછી તુ યોગ મેળવશે” ૫૩

અર્જુન-“પ્રભો! સ્થિર બુદ્ધિવાળાને હૃદય સમભાવમય જેના,
વચન, વર્તન અને લક્ષણ મને કેશવ! કહો તેના” ૫૪
શ્રીકૃષ્ણ-“મનુજ વૈરાગ્યને પામી તજે સુસાગ્ની જાણે,
ધરે આતદ્ર જીવ માહી જણે તે સ્થિર મતિવાળો ૫૫

તજે ઉદ્વેગ જે, “હુખમા સ્પૃહા સુખની બધીટાળી,”
 મટયો ભય રાગ ગુસ્સો તે મુનીછે સ્થિર મતિશાળી ૫૬
 થતા પ્રાપ્તી શુભાશુભની રહે છે વૃત્તિ સ્થિર જેની,
 રહિત આશક્તિ સઘળાથી પ્રતિષ્ઠિત બુદ્ધિ છે તેની ૫૭
 સમેટે કુર્મ નિજ અગો મનુજ એવું કરી જ્યારે,
 વિષયથી ઇદ્રિયો ખેચે અને છે બુદ્ધિ સ્થિર ત્યારે ૫૮
 ભુખ્યા રોગી વિષય છોડે છતાં તેની કરે ભક્તિ,
 પ્રભુના આત્મદર્શનથી તુટે એ પાર્થ ! આશક્તિ. ૫૯
 કરે છે રોકવા ચત્નો શરિરના અગને જાણી,
 છતાં વિદ્વાન ને બગથી જનારી ઇદ્રિયો તાણી, ૬૦
 કરી વશ ઇદ્રિયો મુજને પરાયણ જે અને જ્યારે,
 રહે સ્થિર ઇદ્રિયો તેની અને છે બુદ્ધિ સ્થિર ત્યારે ૬૧
 વિષય રમરતાજ આશક્તિ, ઉપજતી કામના તેથી,
 નડે ત્યાં વિઘ્ન તો કોધી અને વ્યક્તિ અધિક એથી ૬૨
 વધે છે મોહ ગુસ્સાથી ભભે મોડે રમરણશક્તિ,
 વિનાશજ બુદ્ધિનો થઇને અને છે નષ્ટ તે વ્યક્તિ ૬૩
 સદા જે આત્મને વગ છે રહિત છે રાગને દ્વેશે,
 જીતી મન તે વિષય સેવી પરમ આનંદને લેશે ૬૪
 ખરો આનંદ અતરનો મનુજના કષ્ટ દે ટાળી,
 ત્વરિત બુદ્ધિ અને તેની ધનજય ! સ્થીરતા વાળી ૬૫

ન સ્થિર બુદ્ધિ અચુકતોની ન થાયે ધ્યાન તેનાથી,
 અને નવ ધ્યાન વણુ શાતી પછી સુખ હોય ત્યા કયાથી ૬૬
 પિપાશુ કોઈ ઇદ્રિયને કદી મન પાર્થ' વશ થાયે,
 છતાયે બુદ્ધિ પણુ તેથી પવન જ્યમ નાવ લે જાયે ૬૭
 રહે સર્વત્ર રોકેલી વિષયથી ઇદ્રિયો જેની,
 અરાબર સ્થિર છે બુદ્ધિ બનેલી જાણુવી તેની ૬૮
 બધા પ્રાણી તણી રાત્રી છતા ત્યા સયમી જાગે,
 અને તેને જગત જાગે સ્થિતિ તે રાત્રીવત લાગે ૬૯
 અચળ હૃદ હોય સાગરને સમાયે ત્યા બધા પાણી,
 ઉઠેલી કામના દીલમા સમાવે એમ જે જાણી
 ચલિત ચિત થાય ના એથી ખરી ત્યા શાતી સાપડશે,
 રહી જ્યા ભોગની ઇચ્છા ન ત્યા શાતી ઝઢી જડશે ૭૦
 મુકી ને કામના ઉરની સ્પૃહા છોડી બધી ફરશે,
 તજી મમતા અહતા તે ખરી શાતીજ મેળવશે ૭૧
 સ્થિતિ એ બ્રહ્મમય પામ્યો પછી નવ મોહ ત્યા જામે,
 નિધન કાળે દશા એવી પુરૂષ તે મોક્ષને પામે" ૭૨

અધ્યાય ૩ ને—કર્મયોગ.

અર્જુન—“તમે જે જ્ઞાન બુદ્ધિને ગણો છે કર્મથી સારી,
 મને આ ઘેર સઘામે કરો કા ચુકત ભયહારી” ૧
 વચન મિશ્રિત વદી આવા કર્યું મોહ પામવા જેવું,
 અને કલ્યાણ છે શામા કથો નિશ્ચય કરી તેવું” ૨

શ્રીકૃષ્ણ-“પગ્મ પદ પામવા માટે જગતમા પાર્થ! બેઢારો,
 પ્રથમ તો જ્ઞાન યોગજ છે સુમાગ્ન જ્ઞાનીનો ધારો
 અને જે યોગી છે તેઓ મર્યા રૂઢે કર્મ યોગેથી,
 સુભો હે પાર્થ! નિષ્પાપી! કહ્યા મે માર્ગ જે તેથી ૩
 કરે નહિ કર્મ જે પુરૂષો નહી તે મોક્ષ મેળવશે,
 તરે જે નિત્યના કર્મો ન તેથી મોક્ષ પણ મળશે ૪
 મનુષ્યો કર્મ આચરના નહિ પળવાગ પણ અટકે,
 ગુણો મૂળ પ્રકૃતિ કેરા પરણે કર્મમા પટકે ૫
 સદા જે ઇન્દ્રિયો ખાળી વિષય મનથી રહે જાણી,
 વૃથા આચારવાળો એ મહામુઢ જાણુ તે પ્રાણી ૬
 ગણાયે શ્રેષ્ઠ તેનાથી વિષય આશક્તિને ખાળે,
 ધરી કર્મેન્દ્રિયે કાળુ સદા જે કર્મ સભાળે ૭
 થયુ નિર્માણ ક્ષત્રિયનું કરે તુ કર્મ એ સાડ,
 ન કરતા કર્મ કાયાનું ન પોષયુ પાર્થ! થાનાડ ૮
 તજી યજાર્થના કર્મો પડયા જનબધને આજે,
 મુકી કૃણ વૃત્તિ તુ યજે ઉભો થા! કર્મને કાજે ૯
 પ્રજા યજો સહિત સુજતા પ્રજાપતિએ કહ્યુ ત્યારે,
 “તમે સહુ મેળવો વૃષ્ણિ કરી આ યજ સસાજે
 મળે જ્યમ કામધેનુથી બધા ઇચ્છિત કૃણો મળજો,
 અને આ યજ કરવાથી તમારા કષ્ટ સો ટળજો ૧૦

ખુશી યજો કરી દેવા તમે તેની પ્રિતિ પામો,
 પરસ્પર આમ સતોષે પરમ કટ્યાણુથી જામો ૧૧
 બધા ઇચ્છિત ફળો દેશે ખુશી યજો જાની દેવો,
 ન ફળ તે યજમા અર્પે મનુષ્યો ચોર છે તેઓ ૧૨
 બને તે મુક્ત પાપોથી વધેલુ યજનુ જમશે,
 સ્વકાળે પાક કરનારા ઉદર નિજ પાપથી ભરશે ૧૩
 શરીર પ્રાણી તણા ધાન્યે ઉપજતુ અન્ન પર્જન્યે,
 પડે વરસાદ યજોથી જરૂર છે કર્મની યજો ૧૪
 થયા છે બ્રહ્મથી વેદો અને સહુ કર્મ વેદેથી,
 ગ્રહો છે બ્રહ્મ સર્વેમા જણે યજો વસ્યો તેથી ૧૫
 જગતનુ ચક્ર આ ત્યાગી વિષયમા પાર્થ ! જે ફગતા,
 રહ્યા પાપી જીવન ગાળી વૃથા આયુષ્ય તે ધરતા ૧૬
 સકલ સતોષ ને તૃપ્તિ પ્રિતિ આત્મા થકી માને,
 નથી કર્તવ્ય યજુ કાઈ મનુષ્યો સર્વ તેવાને ૧૭
 પુરૂષ જે હોય છે તેવા ન તેને કર્મથી બધો,
 જગતમા પ્રાણીઓ સાથે ન કાઈ હોય સળધો ૧૮
 તજી આશકિત ફળની તુ સદા કર્તવ્યમા પળશે,
 કરીશ નિઃકામ કર્મો તો પરમપદ તે તને મળશે ૧૯
 વળી જનકાદિ સિદ્ધિને શક્યા લઈ કર્મને વાટે,
 તને છે યોગ્ય ક્રમોને કરે એ લોક હિત માટે ૨૦

સુજન સિદ્ધાંત જે માને કરે છે આચરણ જેવા,
 જગત તેનેજ અનુસરશે પ્રમાણે બાધશે તેવા ૨૧
 કશાએ ઈષ્ટ કર્તવ્યો નથી ત્રણ લોકમા મારે,
 અને બાકી ન કે તો એ કરૂં હું કર્મ સસારે ૨૨
 તજ સઘળા પ્રમાદોને ન જો હું કર્મને ધારૂં,
 જગત સુજનેજ અનુસરશે નિહાળીને જીવન મારૂં ૨૩
 બને લય લોકનો જો હું કદી કર્મો તજ જાઉં,
 સજીને વર્ણ શકરતા પ્રજા હજીનાર હું થાઉં ૨૪
 કરે અજ્ઞાની કર્મોને ધરી ઉર જેમ આશકિન,
 ઘટે છે કર્મ જનહિતમા કરે નિર્વેપ જે વ્યકિત ૨૫
 કરે આશકિતથી કર્મો ન જમ ઉપજાવવો તેમા
 કરી નિષ્કામ કર્મોને સુજન જગ પ્રેરતો એમા ૨૬
 સકલ પ્રકૃતિના ગુણથી કરાયે કર્મ સસારે,
 અહકારી અને મુઢ તો 'હું કર્તા છું' છતાં ધારે ૨૭
 ગુણો પ્રત્યે ગુણો વર્તે ગણી ગુણ કર્મના જ્ઞાતા,
 પરતપ પાથ! તે તાજે નથી કર્મો વિષે થાતા ૨૮
 થતા ગુણથીજ કર્મોને 'કરૂં હું' એમ પરમાણે,
 ધરે આશકિત કર્મો તે ન ગુણ પ્રકૃતિના જાણે
 ધનજય ! મદ બુદ્ધિને રહ્યું અજ્ઞાન છે જેને,
 કદી પણ જ્ઞાની કર્મથી અલિત કરતો નથી તેને ૨૯

થના અધ્યાત્મ જાને જે બધા કર્મો મને દઈને,
કરો સત્રામ દુખ આશા અને મમતા રહિત થઈને ૩૦
વરતશે નિત્ય શ્રદ્ધાળુ ન આ મત દોષમય માની,
થનારી કર્મથી મૂકિત મનુષ્યો મર્વ તેવાની ૩૧

કઠી આ પથમા શકા ન ત્યમ જે વર્તશે પ્રાણી,
ગણો મૂઠ, નાશ પામેલા દુષિત ચિત તેમના બાણી ૩૨
જગતમા પ્રકૃતિ પેરે બધા જીવ કર્મ આચરતા,
કરે નિગ્રહ પછી શુ ત્યા સુજન પાણુ કર્મ જ્યા કરતા ૩૩

વિષય જે ધર્મિયો નેરા સ્વભાવે રાગ ત્યા એને,
નડ છે 'રાગ' એ સઘળે થયુ વશ ના કરી તેને ૩૪
પાયા ધર્મથી ન્યુન હો છતા નિજ ધર્મ સુખમય છે,
સ્વધર્મે છે નિધન સારૂ બીજા ધર્મે જરૂર ભય છે ' ૩૫

અર્જુન-“પુરૂષ પ્રભુજી ! બળદ પેડે પરાણે યુક્ત જો થઈને,
સ્વધર્મિઠાવિણ કહો શાથી પડે છે પાપમા જઈને ?” ૩૬

શ્રીકૃષ્ણ-‘રજોગુણથી મદન ઉપજે, મદનથી ક્રોધ સસારે,
કરે પ્રવૃત્ત પાપોમા અરિ એ બેજ છે ભારે ૩૭

‘મજે દર્પણ ‘ધુમે અગ્નિ,’ અને જ્યમ ‘ગર્ભ’ ઓરેથી,
પુરૂષનુ જ્ઞાન સતાયુ ધનજય ! ‘કામ’ છે તેથી ૩૮
સદા જાની તણો વૈરી ન થાયે તૃપ્ત વિષયેથી,
મનુજના જ્ઞાન ઢકાયા મદન રૂપ અગ્નિ છે તેથી ૩૯

વળી મન, ઇન્દ્રિયો, બુદ્ધિ વગેરે એ કામ ત્રણ ઠામે,
ત્રણેથી જ્ઞાન ઢાલુ પછી જીવ મોહને પામે ૪૦
પરતપ ! સર્વથી પહેલા નિયમમા ઇન્દ્રિયે રાખો,
હણે જે જ્ઞાન, અનુભવને પ્રથમ તે શત્રુ હણી નાખો ૪૧
શરીરથી શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રિય છે, અને છે શ્રેષ્ઠ મન તેથી,
મનેથી શ્રેષ્ઠ છે બુદ્ધિ તથા આત્મા રૂડો એથી ૪૨
ગણી એવુજ બુદ્ધિથી મને બહુ સ્થીરતા ધારો,
મહા કળે જીનાયે તે મદનરૂપ શત્રુ સહારો” ૪૩

અધ્યાય ૪ થો-કર્મ બ્રહ્માર્પણયોગ

શ્રીકૃષ્ણ-“નથી લય યોગ આ એવો, પ્રથમ મે સૂર્યને તીધો,
મનુ, ઇન્દ્રવાકુએ ત્યાથી કમશ એને ગૃહણ કીધો ૧
યુગોથી પ્રાપ્ત યોગજ આ સકલ રાજર્ષિઓ જાણે,
ઘણા કાળે થયો તેનો વિનાશજ પાર્થ ! આ ટાણે ૨
પુરાતન યોગ સમજાવ્યો સખા જાણી તને આજે,
કહ્યું ઉત્તમ રહસ્યજ આ તું મારો ભક્ત તે કાજે” ૩
અર્જુન-‘સુરજનો જન્મ તો પહેલા, થયો જયમાતમ્ રાથી,
કયો ત્યા યોગ આપે એ કહો મમજય તે શાથી ?’ ૪

શ્રીકૃષ્ણ-‘જન્મ તારા અને મારા, થયા જગમા ઘણા ભાઈ !
હું જાણુ સર્વ જન્મોને નથી તું જાણતો કાઇ પ
હું ઇન્દ્ર સર્વ જડ, જીવનો, જનન મૃત્યુ નથી મારે,
છતાં હું જન્મુ મમ માયા અને પ્રકૃતિ આધારે ૬

પ્રવર્તે ધર્મમા ગ્લાની અધર્મજ વિસ્તારે જ્યારે,
 પરતપ શ્રેષ્ઠ હે ભારત ! ધરૂ છુ દેહ હુ ત્યારે ' ૭
 “સુજનને તારવા કાજે વિનાશજ દુષ્ટનો કરવા,
 યુગેયુગ દેહ હુ લઉં છુ જગતમા ધર્મ આઢરવા” ૮

ખધા મારા જનમ કર્મો યથાર્થજ જાણુતા જેઓ,
 ખીજો અવતાર નહિ તેને મને પામે જરૂર તેઓ ૯
 રહ્યા મમ આશ્રયે રીસને તજી ભય, રાગ અતરથી,
 મને થઈ શુદ્ધ છે પામ્યા ઘણાજન જ્ઞાનરૂપ તપથી ૧૦

પુજે જન જે રીતે સુજને હુ તેને તેમ ભજનારો,
 મનુષ્યો સર્વદા લે છે ધનજય ! માર્ગ જે મારો ૧૧
 ચહે જે કર્મની નિહિ પુજન તે દેવનુ કરતા,
 ત્વરાથી કર્મની સિદ્ધિ જગતમા તેજ મેળવતા ૧૨

સજી છે ચાર વર્ણો મે અહીં શુણુ કર્મને ધારી,
 હુ કર્તા છુ છતા સુજને અકર્તા જાણુ અવિઢારી ૧૩
 સ્પૃહા નહિ કર્મના ફળની ન લેપન કર્મનુ મારે,
 મને જે એમ જાણુ તે ન બધો કર્મના ધારે ૧૪

કયા કર્મો સુમુક્ષોએ ધનજય ! પૂર્વજો જેવા,
 ગણી આ શ્રેષ્ઠ મત મારો તમે કર્મો કરો તેવા ૧૫
 શુ કર્મોને અકર્મો ત્યા મુઝાયા જ્ઞાનીઓ સારા,
 કહીશ એ કર્મ પણુ તુજને અશુભથી મુક્ત કરનારા ૧૬

શુભાશુભ કર્મના તત્વો સકલ છે જાણવા જેવા,
 ગહન ગતિ કર્મથી તેથી અકર્મે તત્વ પણ તેવા ૧૭
 ‘અકર્મે ક્ષમ’ ને ‘કર્મે અકર્મેને નિરખનારો,’
 મનુજ તે જ્ઞાનીને યોગી અને સહુ કર્મ કરનારો ૧૮
 રહિત છે કર્મ, ‘સૌ ઇચ્છા અને સકલપથી જેને,
 બળ્યા જ્ઞાનાગ્નિથી કર્મો સુજન ‘પડિત’ કહે તેને ૧૯
 તજી આશક્તિ, આશ્રયને સદા સતોષ જે ધારે,
 કરે જન કર્મ તે તોએ ન કરતો કાઇ સસારે ૨૦
 તજે જે સર્વ સગ્રહને તજી આશા સુદૃઢ મનથી,
 પુરૂષ તે પાપ નવ પામે ભલે કર્મો કરે તનથી ૨૧
 યદ્દેચ્છાએ મળે તેમા પરમ સતોષ જે જાણે,
 અસિદ્ધિ મિદ્ધિ કર્મોની સદા સમભાવ ત્યા આણે
 રહિત છે તાઢ તડકાથી નથી ઇર્ષા રહી જેને,
 પુરૂષ તે કર્મ આચરશે છતા બધન નથી તેને ૨૨
 પુરૂષ નિર્લેપ જે જ્ઞાને રહે સ્થિર છોડી આશક્તિ,
 કરે છે કર્મ યજ્ઞે તે રહિત કર્મે ખને વ્યક્તિ ૨૩
 અનળ, વસ્તુ, અને અર્પણ તથા છે પ્રહ્મ યાત્રીક જે,
 અને એ પ્રહ્મ કર્મથી મળે છે સ્થાન પ્રહ્મજ તે ૨૪
 ઉપાસે દૈવ યજ્ઞોને પરતપ ‘યોગીઓ જ્યારે,
 સમર્પે યજ્ઞથી યજ્ઞે બીજા પ્રહ્માગ્નિમા ત્યારે. ૨૫

હીએ સયમ-અનલ માહી કઇક જન ઇદ્રિયો ભાઈ !
 વિષય શબ્દાદિને હોમે કઇક ઇદ્રિય-અનલ માહી ૨૬
 અનલ જે આત્મ સયમનો પ્રકટતો જ્ઞાનને જોમે,
 કઇક જન પ્રાણ, ઇદ્રિયના બધાએ કર્મ ત્યા હોમે ૨૭

વગી સ્વાધ્યાય, ધન, પોગે, તપેથી યજ્ઞ કે કરતા,
 અને યનિઓ કઇક છે તે કડિન વૃત્તને ય આદરના ૨૮
 અપાન, પ્રાણ વાયુનો પરસ્પર હોમ કો પાજે,
 પરાયણ પ્રાણ વ્યાયામી ઉભયની તે ગતિ ખાજે ૨૯

નિયત ખાનાર પ્રાણોને સમર્પે પ્રાણમા જેઓ,
 થનો ક્ષય પાપનો તેથી કરે છે કર્મ સો તેઓ ૩૦
 સુધા નમ શેષ યજ્ઞાનુ જમે તે બ્રહ્મા મળશે,
 કરે નવ યજ્ઞ તેને આ નજગતોસ્વર્ગશુ મળશે? ૩૧

પ્રજારો યજ્ઞના સરળા વંચા બ્રહ્મ મુખડેથી,
 થનારા યજ્ઞ સહુ કર્મે તુ બાણી મુક્ત થા ! તેથી ૩૨
 સરમ ધનયજ્ઞથી “યજ્ઞો જગતમા જ્ઞાનના થાયે,”
 ધનજય ! જ્ઞાનમા એવા બધાએ કર્મ ગહી જાયે ૩૩

શીખી લે જ્ઞાન જ્ઞાનીથી નમન, પ્રશ્નો, કરી સેવા,
 તને એ જ્ઞાન જ્ઞાનીને શીખવશે તાત્વીકો એવા ૩૪
 નિહાળીરા હું અને તુજમા બધી વસ્તુ અને પ્રાણી,
 ફરી નવ મોહ પામીશ તુ પરતપ ! જ્ઞાન એ બાણી ૩૫

કદાપી સર્વ પાપોથી હશે તુજ પાપ જો ભારે,
છતા આ જ્ઞાન નૌકા તે સડલ પાપાબ્ધિથી તારે ૩૬
બને છે ભસ્મ કાષ્ટોની પ્રજ્વળતા અગ્નિથી જેવી,
થનારી ભસ્મ કર્મોની જરૂર જ્ઞાનાગ્નિથી તેવી ૩૭
પવિત્રજ્ઞ જ્ઞાનના જેવું બીજું નવ વિશ્વની સામે,
સમય પર યોગ સાધે તે સ્વયં એ જ્ઞાનને પામે ૩૮
નિયમમા ઇદ્રિયો, શ્રદ્ધા, સુદ્રઢતા જ્ઞાનમા બામી,
પરમ શાતી મળે તેને પરતપ ! જ્ઞાન એ પામી ૩૯
અશ્રદ્ધા તે વળી સશય તથા અજ્ઞાન છે જેને,
ઉભય લોકો નથી તેના અને સુખ ના મળે તેને ૪૦
તબ્યા છે યોગથી કર્મો ગયા છે સશયો જ્ઞાને,
ન બાધે કર્મ તે જનને રહે જે આત્મ અભિમાને ૪૧
થયો અજ્ઞાનથી સશય નિવારી જ્ઞાન અસીએથી,
કરો નિષ્કામ કર્મોને ધનજય ! યુદ્ધ કર તેથી ” ૪૨

અધ્યાય ૫ થો-કર્મ સંન્યાસયોગ

અર્જુન-“વખાણી ત્યાગ કર્મોનો, વખાણો યોગને આજે,
વઢો નિશ્ચય કરી બેમા પ્રભો ! શુ શ્રેષ્ઠ સુખ કાજે ” ૧

શ્રીકૃષ્ણ-“પરતપ ! એ ઉભય રસ્તે જરૂર કલ્યાણ મળનારૂં,
છતા સંન્યાસને ત્યાગી કરે તું કર્મ એ સારૂં ૨
નહિ ઇર્ષા અને સ્પૃહા ખરો સંન્યાસ તે ધારો,
સુખેશ્રી બધનો તજીને પુરૂષ તે મુક્ત થાનારો. ૩

ન પડિત સાખ્ય કે યોગે કદીએ ભિન્નતા ભાણે,
 મળે ફળ બેઉના તેને ગમે તે માર્ગને પાણે ૪
 પમાયે સ્થાન સાખ્યે જે મળે તે યોગથી ધારો,
 યથાર્થજ તેજ બાણે છે ઉભયને એક ગણનારો ૫
 ધરે સન્યાસ, વિષુ યોગે બને તે દુ ખનો ભાગી,
 ગૃહે પદ બ્રહ્મનુ જલદી ખરો યોગી અને ત્યાગી. ૬
 જીતેન્દ્રિય શુદ્ધ ને યોગી ગણે સહુ દેહી નિજ જેવા,
 કરે કર્મો છતા તેમા નહિ લેપાય જન તેવા ૭
 સુણે, દેખે, ગૃહે, સ્પર્શે, સુ ઘે, ચાલે, ઉઘે, ખાતા,
 વદે કે શ્વાસ લે, ત્યાગે નયન ખુલિ બધથઈ જાતા ૮
 વિષય એ અગના તેમા પ્રવર્તે ઇન્દ્રિયો બાણે,
 નથી હુ કાઈપણુ કરનો પુરૂષ તે એમ ઉર આણે ૯
 સમર્પે બ્રહ્મમા કર્મો તજી ફળનીજ આશક્તિ,
 કમળવત પાપ કે પુણ્યે નહિ લેપાય તે વ્યક્તિ ૧૦
 તજી આશક્તિ ઇન્દ્રિયને શરીર, મન, બુદ્ધિને વાટે,
 કરે છે કર્મને યોગી હૃદયની શુદ્ધિને માટે ૧૧
 તજીને કર્મના ફળને પુરૂષ જે કર્મથી જામે,
 પરમ શાંતી તાણુ પદ તે નિરજન બ્રહ્મને પામે ૧૨
 'કરે નહિ કર્મ' યા 'કર્મો કરે ફળમા ધરી ભકિત,'
 પરંતપ ! કર્મ કરવાથી પડે તે બધને વ્યક્તિ. ૧૩

તણ મનથી બધા કર્મો જીતેન્દ્રીયસર્વ સુખ વરતો,
વસ્થો નવ દ્વાર મય દેહે ન તે દેહી કશુ કરતો
વળી કૃણ કર્મના યોગો નથી કિરતાર સૃજનારા,
સકલ કર્તૃત્વને કર્મો સ્વભાવેથી નિપજનારા ૧૪

ગૃહે જીવ પાપ પુણ્યોને જગત મોહથી ગણે એવુ,
છુપ્યુ ત્યા જ્ઞાન અજ્ઞાને ગૃહે આત્મા ન કે તેવુ ૧૫
મટ્યુ અજ્ઞાન જ્ઞાનેથી સુરજ સમ જ્ઞાનજ્યા વ્યાપે,
ધનજય ! પ્રાણુ સર્વેથી રૂઠો દર્શાવી તે આપે ૧૬

ધરે અનુરકિત, મન નિષ્ઠા મતિ પણુ પ્રાણુને ઠામે,
મટ્યા છે જ્ઞાનથી પાપો પુરૂષ તે મોક્ષને પામે ૧૭
વિનથી ને જ્ઞાની પ્રાહ્મણુમા તથા ચકાળને ધ્યાને,
ધરે સમ દષ્ટિ ગજ, ગાયે ધનજય ! પડિતો જ્ઞાને ૧૮

જીત્યો સસાર આ લોકે રહ્યા સ્થિર સામ્યમાજેઓ,
સમાનજ ને વિમળ પ્રહ્લે થયા સ્થિત જાણુવા તેઓ ૧૯
અપ્રિય, પ્રિય વસ્તુ મેળવતા ખુશી ઉદ્વેગ નવ કાર્ધ,
પુરૂષ પ્રહ્લજ, સ્થિર એવા રહ્યા છે પ્રહ્લમા ભાઈ ! ૨૦

બહિર્મુખ જે વિષય તેમા ન રાખે લેશ આશકિત
લીએ જે આત્મ અનુભવને ગૃહે છે મોક્ષ તે વ્યકિત ૨૧
વિષય સ્પર્શે સુખો ઉપજે જનમ ને નાશવાળા તે,
રમે જ્ઞાનિ નહિ તેમા ગણી ભોગો દુખાળા છે. ૨૨

મદન ને ક્રોધના વેગો મરણ પહેલા સહે જેઓ,
 પુરૂષ પણ તેજ કહેવાયે સુખી ને યોગી પણ તેઓ ૨૩
 ધરી આરામ, સુખ દીલમા સદા જ્ઞાનેથી ભાસે છે,
 પુરૂષ તે બ્રહ્મરૂપ યોગી પ્રભુપદમા નિવાસે છે ૨૪
 નિમગ્નજ સર્વના હિતમા સુકર્મી, બંડેમ હિણુ જેઓ,
 થયુ વશ ચિત્ત ઋષિ એવા ગૃહે છે મોક્ષને તેઓ ૨૫
 મદનને ક્રોધ સહુ ત્યાગી યતિ જે પ્રાણુને જાણે,
 અચળચિત્તના બધી સ્થિતિમા વસે તે બ્રહ્મ નિર્વાણે ૨૬
 ભ્રમર મધ્યે નયન માહી નજર સ્થિર જે કરી નાખે,
 અપાને પ્રાણમા મમતા બહિર્મુખ સૌ વિષયગણે ૨૭
 મધ્યા ભય, ક્રોધ ને ઇચ્છા જીત્યામન, અગ, મતિ, વાણી,
 મુની એવા મુમુક્ષુ તે સદાએ મુક્ત લ્યો જાણી ૨૮
 મહેશ્વર સર્વ લોકોનો તથા તપ યજ્ઞ ગૃહનારો,
 હૃદય મુજને ગણે મહુનો મુની તે શાતી વરનારો ૨૯

અધ્યાય ૬ ક્રો-આત્મ સયમયોગ

શ્રીકૃષ્ણ-“ક્રિયા, અગ્નિ ન જો રાખે, ન જાણો યોગી તે વ્યક્તિ,
 ખરો યોગી કરે કર્મો તણ કૃણનીજ આશક્તિ ૧
 નહિ તે યોગી થઈ શકતો ન જે સકલ્પ તજનારો,
 કથે ‘સન્યાસ’ જગ જેને પરતપ ! યોગ તે ધારો ૨
 સુપદ યોગીતણુ ગૃહવા જગતમા કર્મ સાધન છે,
 બંડે છે જ્ઞાન, શમ, દમથી થયો યોગસ્થ તે જન છે. ૩

મનુષ્યો દેહના વિષયો અને કર્મો ન જોડાતો,
તજે સકલ્પ સહુ ઉરના પુરૂષ તે યોગી રહેવાતો ૪
“મનજ છે માનવી કેરૂં સખાને શત્રુએ તેથી,
કરેા ઉદ્ધાર એ મનથી સ્વનાશજ ના કરેા એથી” ૫

જીત્યુ મન તે સખા જેવુ પુરૂષને પાર્થ ! સસારે,
જીતાયુ હોય ના મન તે ગજ્જ શત્રુ તણી સારે ૬
સુખે, દુખ, માન, અપમાને જીતી મન શાત રહેનારે,
સમાનજ ઉબ્ધતા, થડી પ્રભુ તેની સમિપ ધારે ૭

શિલા, માટી, કનક સરખા જીતેન્દ્રિય, તૃપ્ત જે જ્ઞાને,
કથાયે યોગ આરૂઢ તે અડગ છે આત્મ અભિમાને ૮
સખા, શત્રુ, ઉદાસીન તે અપાપી, પાપીઓ જેને,
સમાનજ સર્વજન, બધુ કહું છું શ્રેષ્ઠ હું તેને ૯

તજી સગ્રહ અને આશા, નિયમમા રાખી ચિત, કાયા,
થવુ પ્રવૃત્ત યોગીએ ગૃહી એકાતની છાયા ૧૦
પવિત્રજ સ્થાનમા દલોં મૂકી મૃગચર્મ સુખકારી,
બિછાવી તે પરે વગ્ગા પરમ એકાગ્રતા ધારી ૧૧

ક્રિયા ચિત, અગની ખાળી મનોનિગ્રહ સદા કરવો,
દૃઢ્યની શુદ્ધિને માટે મનુષ્યે યોગ આદરવો ૧૨
અચળ-સ્થિર દેહ, સિર કરવા દિશ્વાથી દૃષ્ટિને વારી,
ધનંજય ! નાશીકા અંગે નજર દ્રઢતા વડે ધારી. ૧૩

ધરી મન, ચિત્ત મુજ માહી વિષયમા ના જવુ વહીને,
અભય થઈ શાત માગમા પરાયણ બેસવુ થઈને ૧૪
સદા મન રાખતો મુજમા ધરે જે ચિત્તમા દઢતા,
પરમ નિર્વાણની શાતી ખરા તે યોગી મેળવતા ૧૫

અતિ ઉઘટા, ન લે નિદ્રા, ઘણુ ખાતો, નિરાહારી,
શકે નહિ એ પુરૂષ સાધી જગતમા 'યોગ' ગુપ્તકારી ૧૬
નમાનજ ખાન પાને જે કરે સહુ કર્મ તન મનના,
સમાનજ જાગ્રતા, નિદ્રા હણે દુખ 'યોગ' તે જનના ૧૭

કરી વશ યોગથી ચિનને સદા આત્મા વિષે વાળે,
ગણુયે યુક્ત આત્માથી વિષયની જે સ્પૃહા ખાળે ૧૮
કરીને યોગ આત્માને સદા દઢ ચિત્ત જે થાયે,
'અનિલ નહિ ત્યા દિપક સ્થિર છે' પુરૂષ સ્થિર તેમ ડૂબેવાયે ૧૯

થયુ સ્થિર ચિત્ત યોગથી સ્વચિતન સર્વથા ટાળે,
હૃદયથી દેખી આત્માને ખરૂં સુખ દેહીમા ભાળે ૨૦
નહિ અગો શકે જાણી પરતુ બુદ્ધિ પરમાણે,
થઈ સ્થિર ના અળે યોગી અપારજ આત્મસુખ જાણે ૨૧

[સ્થિતિ પામ્યા પછી તેવી ખીજ સહુ તુચ્છ સુખ ભાળે,
પડે પરિતાપ તે સમયે અડગ દઢતા દિલે રાખે ૨૨
મળે દુખ ના ગણે તોયે સ્થિતિ એ 'યોગ' તે સાચો,
મલિનતા ચિત્તથી છાડી રહી દઢ યોગને રાચો ૨૩

ચહે જે યોગ, ‘સકલ્યે થતી ઇચ્છા પગુરવી,’
 ધનજય ! મન વડે સઘળી નિયમમા ઇન્દ્રિયો કરવી. ૨૪
 વિનથી, ધિર બુધ્ધિથી મનને ચલિત વસ્તુ થકી ખ જે,
 ન ચિતન અન્યનુ કરતા હૃદય ધનશ્યામમા વાળે ૨૫
 ચલિત, અસ્થિર, વિષય મનથી સ્મરી જે યોગને છોડે,
 કરી મન મુક્ત વિષયેથી સદા નિજ આત્મમા જોડે ૨૬
 અતિ મન શાતાવાળુ રજોગુણ ના રહ્યો જેને,
 અપાપી—બ્રહ્મરૂપ યોગી મળે છે આત્મ સુખ તેને ૨૭
 તણને પાપ પુણ્યોને સદા મન આત્મમય કરતો,
 કરીને બ્રહ્મ અનુભવ તે પરમ સુખ સર્વ મેળવતો ૨૮
 થયો જે મુક્ત યોગે તે ધરે સર્વત્ર સમદૃષ્ટિ,
 સકલમા દેખતો નિજને અને નિજમા બધી સૃષ્ટિ ૨૯
 જગત મુજમા રહ્યું ભાળે મને સર્વત્ર જોનારો,
 નથી હું ભિન્ન તેનાથી ન તે મુજથી જુદો ધારો ૩૦
 મને બ્રહ્માડ વ્યાપીને પુણ કર્મે પ્રવર્તે છે,
 કરે સહુ કાર્ય તે યોગી છતા મુજમાજ વર્તે છે ૩૧
 સકલ પ્રાણી પદાર્થોને પડે સુખ શોક નિઃજેવા,
 ગણે છે એમ જે યોગી કહ્યા મે શ્રેષ્ઠજન તેવા” ૩૨
 અભ્યુત્—“સરળતાથી કશ્યો આપે, પ્રભો ? આ યોગ મુજસાફ,
 ચલિત મનને લીધે દૃઢ એ રહે નહિ એમ હું ધારૂ” ૩૩

શ્રીકૃષ્ણ—ચળાવે ઇદ્રિયો એવું, પ્રજળ દૃઢ મન પ્રમાણુ છું,
 અનિલવત તે જીતી લેવું મહા શ્રમસાધ્ય જાણુ છું ૩૪
 કઠીન મન સાધવું એમા નહિ સશય જરાયે છે,
 છતા વૈગઞ્ય, અભ્યાસે અડગ મન તે જીતાયે છે. ૩૫
 અસાધ્યજ યોગ છે તેને નહિ મન જે શકે મારી,
 જીતી મનનેજ પુરૂષાર્થી શકે છે યોગ ઉર ધારી” ૩૬
અર્જુન—“ચલિત મનથી, ચળ્યો યોગે, છતા શ્રદ્ધા દિલે જામે,
 મળે ના પૂર્ણતા યોગે પુરૂષ તે શી દશા પામે? ૩૭
 સ્થિતિ પામ્યા વિના યોગે અતિ મૂઢ બ્રહ્મ અભ્યાસે,
 ઉભય જગથી વિમુખ જન તે છુટો થઈ અબ્રવત નાશે? ૩૮
 પ્રભો! છેદો કૃપાથી આ થયો સશય હવે મારે,
 વિકટ એ ભેદ હણનારો ન તમ વણ કોઈ સસારે” ૩૯
શ્રીકૃષ્ણ—“મળેના દુર્દશા તેને કરે જે કાર્ય શુભ જાણી,
 ધનજય! આ ઉભય લોકે ન પામે નાશ તે પ્રાણી ૪૦
 મળે છે પુણ્યવતાને પરમ સ્થળ તે પુરૂષ લે છે,
 રહી સ્વર્ગે, ધનિક કુળમા સુજન થઈ તેજ જન્મે છે ૪૧
 ધિમત્, યોગી તણા કુળમા અગર તે દેહ લે ધારી,
 દશા એ પાર્થ! સસારે અતી દુર્લભ અને સારી ૪૨
 હતી પૂર્વાશ્રમે બુદ્ધિ ધનજય! તે ફરી પામે,
 અધૂરો યોગ છે ત્યાથી ફરી અભ્યાસમા જામે. ૪૩

વળી તે પૂર્વ અભ્યાસે પુન યોગેજ પ્રેરાયે,
પિપાશુ યોગનો જન તે પરમ પદને તરી જાયે. ૪૪
ધરી બહુ યત્ન, અભ્યાસે નહિ જે પાપમા ભળશે,
અધિક જન્મો ધરી યોગે થઈ રૂઢ મોક્ષ મેળવશે ૪૫
તપસ્વી, કર્મરત, જ્ઞાની, બધાથી શ્રેષ્ઠ છે યોગી,
બની જા પાર્થ ! તુ તેથી અરેખર યોગ ઉપભોગી ૪૬
ધરી મારા વિષે શ્રદ્ધા નદા મુજનેજ ભજનારો,
બધા યોગી વિષે તેને ધનજય ! મે ગણ્યો મારો” ૪૭

અધ્યાય ૭ મો-જ્ઞાનયોગ

શ્રીકૃષ્ણ-“રહી મુજ આશ્રયે મુજને, ભજીને યોગ ધારેથી,
તજ સહુ ભેદ સમજીશ તુ મને કેવા પ્રકારેથી ૧
અને વિજ્ઞાન સહ સઘળુ કથુ હું જ્ઞાન તે લેશે,
યજી ના જાણવુ બાકી તને જગમા કથુ રહેશે ૨
કરે છે જ્ઞાન સિદ્ધિમા હજારે યત્ન કેા પ્રાણી,
અને તે સિદ્ધિમાથી એ વિરલ મુજને શકે જાણી ૩
ભૂમિ, જળ, ગર્વ, નભ, અગ્નિ, ધી, મન, વાયુ ધતુધારી !
બધા એ આઠ ભેદોની બની છે પ્રકૃતિ મારી ૪
કનિષ્ઠજ પ્રકૃતિ આ છે, હવે જે વિશ્વને ધારે,
સુષ્ણો એ પ્રાણુ રૂપ પર છે બીજી સારી સ્થિતિ મારે ૫
બધા ભુત જન્મ છે પામ્યા ઉભય એ પ્રકૃતિમાથી,
પિતાએ સર્વ જગનો હું પ્રલય પણ થાય મારાથી ૬

હથે કે શ્રેષ્ઠ મારાથી નથી પ્રહ્લાડમા એવું,
જગત મુજમા પરોવાયું મણિ સુત્રે રહે તેવું ૭
‘પ્રણવ વેદો વિષે હું છું’ ‘નરે પુરૂષત્વ’ ‘રસ જળમા,’
‘નલો રૂપ ‘શબ્દ’ છે માફ’ ‘પ્રભા’ હું ચદ્રરવિસ્થળમા” ૮

‘અનલમા ‘તેજ’ ‘તપ’ ઋષિના’ ‘ધરામા ગધ’ જે સારી,
‘જીવન સહુ પ્રાણીમા છે તે’ ધનજય ! પ્રકૃતી મારી ૯
સકલ પ્રાણી પદાર્થોનું ‘સનાતન તત્ત્વ’ હું જાણો,
ધીમત્ તેજસ્વીની ‘શક્તિ’ સ્વરૂપ તે માફ પરમાણો ૧૦

રહિત કદર્પ, રાગેથી રહ્યું બળવતમા ‘બળ’ જે,
ભુતોના ધર્મ અનુકુળે ‘મદન’ રૂપ માફ નિશ્ચળ છે ૧૧
ત્રિગુણ ભાવો અને વસ્તુ બધા મુજથી સંજ્યા છે,
ન તેમા હું વસ્તો છું, તે બધા મુજમા સમાયા છે ૧૨

ત્રિગુણ ભાવો પદાર્થો તે જગતને મોહમા તાણે,
ન તેથી જન્મ મૃત્યુથી ગહિત રૂપ માફ કેા જાણે ૧૩
કઠિન તરવી પડે મારી જગતને પાર્થ ! આ માયા,
તરે છે તેજ મુજ ચર્ણ સમર્પે પ્રાણ, મન, કાયા, ૧૪

કરે દુઃખ મુઠ, નિચને હરાયુ જ્ઞાન માયાથી,
ન પામે એ મને પાપી અધમ ભાવો નઠારાથી ૧૫
હુબી, જ્ઞાસુને જ્ઞાની પદાર્થોમાજ આશક છે,
ચતુર્વિધ પુણ્યશાળી એ બધા મારા ઉપાસક છે. ૧૬

સકલમા લક્ષ્મીને જ્ઞાની મને ભજનાર છે સારો,
હું પ્રિય અત્યંત જ્ઞાનીને અને જ્ઞાની મને પ્યારો ૧૭
મનુજ એ શ્રેષ્ઠ છે સર્વ પરતુ જ્ઞાનનો સ્નેહી,
મને ઉત્તમ ગણી મુજમા રહે દ્રઢ તેજ મમ દેહી ૧૮

ઘણા જન્મો પછી જ્ઞાની મને એ પામનારો છે,
જગત જે વિષ્ણુમય જાણે મહાજન તેજ સારો છે ૧૯
વિવિધ કૈ કામનાઓથી ભજે છે અન્ય જે દેવો,
જની નિજ પ્રકૃતિ તાણે નિયમ તેવા ગૃહે તેઓ ૨૦

ધનજય ! એ રીતે જેઓ ધરી શ્રદ્ધા પુજે જેને,
અચળ શ્રદ્ધા હું અર્પુ છું જરૂર તે દેવ પર તેને ૨૧
મનુજ શ્રદ્ધાળુ થઈ પોતે પછી જે દેવ આરાધે,
કર્યા નિર્માણ મે વિષયો જરૂર તે ત્યા થકી સાધે ૨૨

અલિપ્તકૃણ, ને મતિ ન્યુન છે બધા કૃણ સાધનારામા,
પુજક દેવોતણા દેવે વસે મુજ લક્ષ્મી મારામા ૨૩
પરમ ઉત્તમ, અમર, મારો ન જાણે ભાવ જે પ્રાણી,
મને અવ્યક્તને પ્રકટયો મહા મુઠ એમ લે જાણી ૨૪

છવાયા યોગ માયાથી નહિ મુજને જનો દેખે,
અને તે જન્મ મૃત્યુથી રહિત મુજને નહિ લેખે ૨૫
સકળ પ્રાણી પદાર્થો જે ત્રણે કાળે થયા, થાશે,
હું જાણુ સર્વ પશુ મુજને ન કોથી પાર્થ ! નિરખાશે ૨૬

ઉપજતા દ્રદ સુખ દુખના ધનજય ! દેશ, ઇચ્છાથી,
ચળીને ઇષ્ટ નિશ્ચયમા અમિત જન થાય તેનાથી ૨૭
ધરી દ્રઢવૃત્ત સદા મોહથી ધનજય ! જે નિરાણો છે,
રહિત થૈ પાપથી ભજતો મને તે પુણ્યવાળો છે ૨૮
જરાને મૃત્યુથી છુટવા સવેળા છાય મુજ ધારે,
નમજતો અદ્વકમો તે તથા અધ્યાત્મ સસારે ૨૯
મને ‘અધિદેવ’ ‘અધિભૂત’ને વળી ‘અધિયજ્ઞ’ જે માણે,
પરોવી ચિત્ત તે મુજમા મને પામી મને જાણે” ૩૦

અધ્યાય ૮ મો-અક્ષર બ્રહ્મયોગ

અર્જુન-“પ્રભો ! અધિદેવ, અધિભૂતને, કહો અધ્યાત્મ તથાને ?
તથા શુ બ્રહ્મ કેવાયે હૃદય તે માફ નવ જાણે ૧
વળી અધિયજ્ઞ શુ દેહે શુ તેનો ધર્મ કાયાથી ?
જીત્યુ ચિત્ત અત કાલે તે તમોને જાણતો શાથી ?” ૨

શ્રીકૃષ્ણ-“અમર જે બ્રહ્મના ભાવે, બધા અધ્યાત્મ હોયો ધારી,
અને તે ‘કર્મ’ જે કૃત્યે ભુતોત્પાદક, પ્રલયકારી ૩
ધનજય ! તે અધીભૂત છે અમર દેહે ન જે કાઈ,
અધીદેવત ઠહો દેહી અને અધિયજ્ઞ હુ ભાઈ ! ૪
નિધન કાળે મનુષ્યો જે કરી માફ સ્મરણ મરતા,
ન સશય પાર્યંતે ! સઘળા પરમ રૂપ માફ મેળવતા ૫
મનુષ્યો તેમને પામે નિધન કાળે સ્મરે જેને,
જીવનમા ભાવના તેવી સદા એ હોય છે તેને ૬

સદાકાળે સ્મરી મુજને ઉભો થા પાર્થ ! સત્રામે,
 મુકી મન બુદ્ધિ મારામા અમશય તુ મને પામે ૭
 નહિ ચિત અન્યમા જેનુ રહે રત યોગ અભ્યાસે,
 પરમ દૈવી પુરૂષમા તે મને સ્મરનાર જે વાસે ૮

અનાદિ, સુક્ષ્મતર, શાસક અને સર્વજ્ઞ સ્વી જેવો,
 સ્મરે છે જ્ઞાનીઓ સઘળા અકલ્પીત તે પુરૂષ એવો ૯
 બ્રમર મધ્યે રહે ખેચી સદા જીવ યોગ ભકિતથી,
 પુરૂષ દૈવી અચળ મનથી પમાયે તેજ વ્યકિતથી ૧૦

પુજે છે બ્રહ્મચર્યે કૈ, કહે વેદજ્ઞ 'અવિનાશી',
 પ્રવેશે છે વનિ જેમા કથુ તે ધર્મ અભ્યાસી ૧૧
 ધરીને તાળવે જીવને અને મન અતરે વાળી,
 બની સ્થિર યોગ જે લે છે શરીરના દ્વાર સહુ ખાળી ૧૨

પછી બ્રહ્માક્ષરી વાણી સ્મરીને 'ઓમ' મરનારો,
 મને અતે ભજે છે તે પરમપદ પ્રાપ્ત કરનારો ૧૩
 નહિ ચિત અન્યમા રાખે મને સ્મરવા બને છેલો,
 ધનજય ! યોગી એવાને મને મેળાવવો રહેલો ૧૪

પરમ સસિદ્ધિ પામેલા વસે છે સર્વ મુજ ધામે,
 ચલિત દુષ્કૃતકરૂપ જન્મો ફરી તેઓ નહિ પામે ૧૫
 સકળ બ્રહ્માડના લોકો પુન જન્મો બધા ધારે,
 મને પામ્યા પછી જન્મો ન એવા કાર્ધ સચ્ચારે ૧૬

હંભરજ યુગતણી રજની દિવસ પ્રહ્લા તણો જાણે,
 મનુષ્યો, સર્વ રીતના તે દિવસને રાત્રી પરમાણે ૧૭
 ઉપજતી સુક્ષ્મ તત્વેથી બધી વ્યક્તિ દિવસ^૧ થાયે,
 અને 'રજની થતા પાછો વિલય તેમાજ થઈ જાયે ૧૮
 થતા 'રજની બધા ભુત આ બની પરવશ વિલય થાશે,
 દિવસ^૧ આવે ભુતો પ્રકટે અનુક્રમ એમ સમજાશે ૧૯
 પરમને સુક્ષ્મથી પર જે સનાતન તત્વ છે ભારે,
 કદાપિ નાશ નહિ તેનો પ્રલય ભુતનો બને ત્યારે ૨૦
 અમર અવ્યકત તત્વજ એ પરમગતિરૂપ અને સાડે,
 ગૃહી તેને ન જીવ જન્મે પરમ એ ધામમા સઘળા
 પરમ એ ધામમા સઘળા વસ્યા ભુત દૈવી શક્તિથી,
 અને એ તત્વ ભુત માહી મળે તે શુદ્ધિ ભઠિતથી ૨૨
 વિદેહી યોગી નવ જન્મે મરેલા જન્મ લે જ્યારે,
 હવે તે કાળને માટે તને કહેવુ ઘટે મારે ૨૩
 છ માસો ઉત્તરાયણના, અનળ, દિન, અગ્નિને તેજે,
 તજે તન પ્રહ્લવિદ્ જન તે ગૃહે પદ પ્રહ્લતુ રહેજે ૨૪
 નિશા, ધુમ, કૃષ્ણ પક્ષોને, છ માસો દક્ષિણાયનના,
 તજે તન ચંદ્ર જગ માહી થવાના જન્મ તે જનના ૨૫
 જગે 'શુકલા' અને કૃષ્ણા' ગતિ બે પાર્થ ! જુઠેવાયે,
 પ્રથમ ગતિએ નહિ જન્મે બીજીથી જન્મ બહુ થાયે ૨૬

ગતિ જાણે યથાર્થજ આ ન મોહે યોગી જે વ્યકિત,
સદા માટે ઉરે ભરી લે ધનજય ! યોગ અનુરકિત ૨૭
તપે, યજ્ઞે અને વેદે તથા છે પુણ્ય જે દાને,
અને તે પુણ્યનું ફળ તે તરાયે પાર્થ ! આ જ્ઞાને
ધનજય ! જ્ઞાન આ સઘળું અહા ! જે યોગીમા બ્રમે,
સનાતન-વિશ્વ મુળભુત જે પરમ મહાધામ તે પામે” ૨૮

અધ્યાય ૯ મો—રાજવિદ્યા રાજગુહ્યયોગ.

શ્રીકૃષ્ણ “કથુ એ જે ગતિ કાળે હૃદય તુજ શુદ્ધ તે સાડ, ૧
મહા ગુઢ જ્ઞાન દઉ તેનું અશુભથી મુક્ત કરનાડ ૧
પુનિત, પ્રત્યક્ષ ને ઉત્તમ અમર, અતિ ગુપ્ત, પ્રિયમાડ, ૨
અને એ જ્ઞાન સુખદાઈ સકલ વિદ્યા થકી સાડ ૨
પરતપ ! જ્ઞાન રૂપ ધર્મે પુરૂષ શ્રદ્ધા નહિ ધારે,
મને નહિ પામતા પાછા જનમતા તેજ સસારે ૩
રહી અવ્યકત આ સૃષ્ટિ કરી છે વ્યકત મે ભાઈ !
ભુતો મુજમા સમાયા છે, સમાયો હું નથી કયાહી ૪
વળી નથી એ ભુતો મુજમા તુજો મહા યોગ એ મારો,
પિતા ભુતનો છતા મુજને નમાત્રજ તે વિષે ધારો ૫
મહા, સર્વત્ર ફરનારો અનિલ છે ભવ્ય આકાશે,
ધનજય ! તે પ્રકારેથી ભુતો મુજમા બધા વાસે ૬
થતા ક્ષય કલ્પનો સઘળા ભુતો મુજમા વિરામે છે,
ફરીથી કલ્પ પ્રારભે હુથી તે જન્મ પામે છે ૭

રહી મુજ પ્રકૃતિ તાઁ	સદા આશ્રય ગૃહે મારે,
પરમ સમુદાય આ ભુતનો	નિરતર હું સજનારે ૮
ઉદાસિન થઈ કરૂં કર્મો	ન રાખુ લેશ આશકિત,
મને બધન કરી શકવા	નથી એ કર્મમા શકિત ૯
પગતપા પ્રકૃતિ મારી	ચરાચર વિશ્વ સગ્ગલે,
અને એ હેતુથી જગને	વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ ભાવે ૧૦
ભુતેશ્વર હું છતાં પર છું	નથી કે જાણી એ શક્તા,
વસ્થો હું દેહમા તેની	અવજા તે થકી કરતા ૧૧
વૃથા છે જ્ઞાન ને આશા	વૃથા છે કર્મ તે જનના,
અતુરી પ્રકૃતિ તાઁ	રહ્યા જનજે દુષિત મનના ૧૨
ગૃહીને પ્રકૃતિ દૈવી	સુજન સઘળા મને સમગતા,
ભુતોના આદી રૂપ મુજને	અમર ગણીનેજ અનુસરતા ૧૩
સતત કિર્તન, અડગ વૃત્તને	મનો નિગ્રહ નદા સાધે,
સમર્પિ ચિત્ત મુજ માહી	મને તે વદી આરાધે ૧૪
અલેદાભાવથી, જ્ઞાને	અને કંઈ દ્વૈત ભાવેથી,
પુજે છે વિશ્વ રૂપ માફ	ખીજ પણ કે પ્રકારેથી ૧૫
સ્વધા, ઔષધ, કંતુ, અશી,	હવન, ધૂત સર્વ તે પણ હું,
ધનજય ! હું સસારે	બરેબર મત્ર પોતે છું ૧૬
જગતનો હું પિતા, માતા,	પિતામહ, શ્રેષ્ઠ હું કર્તા,
ત્રિવેદો, 'ઓશ્મ' તે હું છું	ધનજય ! હું છું ભર્તા ૧૭

તથા જગની ગતિ, પાળક, પ્રભુ, સાક્ષી નિધાનજ હું,
 સુહૃદ, અવ્યય, ણી'ને આશ્રય, પ્રલય ઉત્પત્તિ સ્થાનજ હું ૧૮
 અસત્, સત્, મૃત્યુ ને અમૃત સલિલ આકર્ષનારો હું,
 રવિરૂપથી તપી જળને પુન વર્ષાવનારો હું ૧૯

ગીએ સોમાક' વેદજ્ઞો રહિત જે સર્વ પાપોથી,
 પુજે તે યજ્ઞથી મુજને શકે લઈ સ્વર્ગને જેથી
 પુનિત જન ઇદ્ર લોકે એ સરસ સુર ભોગ મેળવતા,
 ફરી જન્મે જગતમાહી કરેલા પુન્ય મહુ ટળતા ૨૦

સકામજ કર્મ રૂપ ધર્મો કથ્યા ત્રણ વેદના પાળે,
 પડે જન કામના વાળા જનમને મૃત્યુ જબળે ૨૧
 ઉપાસે જે મને યોગી સદા મુજને અતિ સ્મરતો,
 હું તેના યોગ-ક્ષેમોનુ રહુ નિત્યે વહન કરતો ૨૨

પુજે જે અન્ય દેવોને પરમ શ્રદ્ધા અને ધ્યાને,
 રહ્યા તે સૌ પુણ્ય મુજને પરોક્ષજ પાથ' । અજ્ઞાને ૨૩
 પ્રભુ, હું યજ્ઞનો ભોકતા જગત મુજમા વિરામે છે,
 મને નહિ તત્ત્વથી જાણે ફરી તે જન્મ પામે છે ૨૪

શ્રુતો, પિતૃ અને દેવો તથા મારી પુજા કરતા,
 પુજે જન 'ઇષ્ટ' કહી જેને મનુજ તે ધ્યેય મેળવતા ૨૫
 કુસુમ, ફળ, પત્ર, જળમુજને સમર્પે પૂર્ણ ભકિતથી,
 ધનજય' હું સ્વિકારૂ તે દિએ નિજ યત્ન, શકિતથી ૨૬

તુ કર્મો, ભોગ, જે હોમે મને દે અર્પી તે માટે,
 તથા તપ દાન પણ સધળા કરે જે ધર્મની વાટે ૨૭
 શુભાશુભ કર્મ બધનથી ટળી મુજને તુ મેળવશે,
 થઈ રત યોગ સન્યાસે વિષયથી તુ સદા ટળશે ૨૮
 સમાનજ સર્વમા હુ છુ પ્રિયાપ્રિય નામ ને કાઈ,
 વધારે ભક્ત મુજમાહી અધીક હુ ભક્તમા ભાઈ ૨૯
 દુરાચારી પુરૂષ પણ બે મને નિષ્કાથી ભજનારો,
 અડગ તે નિશ્ચયી જનને રૂઠો સાધુ સદા ધારો ૩૦
 બને તે શીઘ્ર મદ્દગામી અને પામે સદા શાંતિ,
 ખરો તે ભક્તજન મરો ન પામે નાશ કે ભ્રાતી ૩૧
 સ્ત્રિઓ, વૈશ્યો, અને શુદ્રો, પડ્યા નિવ્ય યોનીમા પાપે,
 છતા મુજ છાય તે જનને પરમપદ મોક્ષને આપે ૩૨
 કથુ શુ ભક્ત, પ્રાક્ષણને પછી રાજર્ષિઓ કાજે,
 અલિત દુખ લોક આ પામી હવે ભજ તુ મને આજે ૩૩
 પુજન, વદન અને ભક્તિ તથા મન દે મને ખતે,
 પરાયણ પાર્થ ! થઈ મુજમા મને તુ પામશે અતે ૩૪

અધ્યાય ૧૦ મો-વિભૂતિયોગ.

શ્રીકૃષ્ણ-“ફરી સુણ શ્રેષ્ઠ મમવાણી ધરી તુજ શ્રેય અભિલાષા,
 અતિ પ્રિય તુ મને તેથી મને તુજ મોક્ષની આશા. ૧
 પ્રભા મુજ ભાળવા રૂપિ કે ન ચાલે કાઈ સુરગણુનુ,
 હુ દેવો ને મહર્ષિનુ ધનજય ! આદી કારણુ છુ ૨

અજન્મા ને અનાદિ હું મહેશ્વર રૂપ મને જાણે,
 ટળે પાપો સકળ તેના ન તેને મોહ પણ તાણે ૩
 ક્ષમા, નિર્મોહ, સુખદુખને અભય,ભય,બુધ્ધિ,ઉત્પત્તિ,
 સ્થિતિ,શમ,જ્ઞાન,દમ,સઘણ તથા સત્યાદિ જે વૃત્તિ ૪

અહિંસા, દાન, તપ, સમતા, ઉપજતા ભાવ ઉર જેથી,
 યશાયશ, તુષ્ટતા જનમા થતી મારા સ્વભાવેથી ૫
 મહાંબ, સાન મનુ સઘળા કુમારો ચાર સનકાદિ,
 થયા મમભાવથી જેથી થઈ જગની પ્રભા આદિ ૬

વિભૂતિ યોગ એ મારો યથાર્થજ જે સમજનારો,
 ણને છે યુક્ત મારામા નહિ સશય જરા ધારો ૭
 સકલ ઉત્પત્તિ મુજથી ને હુ થી છે વિશ્વપ્રવૃત્તિ,
 ધીમાનો યુક્ત થઈ મુજમા સદા મારી કરે ભક્તિ ૮

દઈ મન, પ્રાણ મારામા પરસ્પર બોધ મુજ દે છે,
 કથન મારૂ કરી તુષ્ટિ અને આનંદ તે લે છે ૯
 મને, જે યુક્ત થઈ મુજથી પ્રિતિ રાખી સદા સ્મરતા,
 હું દઉં છું યોગબુધ્ધિનો મને તે તેથી મેળવતા ૧૦

રહ્યો દેહી રૂપે હું જે પુરૂષના જ્ઞાનમે સારૂ,
 ઉન્નતી જ્ઞાન રૂપ તેનું સકળ અજ્ઞાન સહારૂ” ૧૧

અર્જુન-“અજન્મા, નિત્ય ને દૈવી તમે બ્રહ્માડ સ્થાપક છો,
 પરમ સ્થળ ને પુરૂષ આદિ તમે બ્રહ્માડ વ્યાપક છો ૧૨

અસિત, નારદ અને દેવલ તથા મુનીવ્યાસ પશુજેવુ,
 કથે છે આપને જેવા કથ્યુ આને તમે તેવુ ૧૩
 ન જાણે દેવ કે દૈત્યો પ્રકટરૂપ નાથ ! આ તારૂ,
 કથો છો આપ જે વચનો બધા હુ સત્ય તે ધારૂ ૧૪
 ભુતોત્પાદક ! નરાધીપ હે ! જગાધિશ ! દેવનાસ્વામી !
 તમે તમને શકો જાણી બીજો જાણે ન સુખધામી ! ૧૫
 તમે દેવી વિભુતીથી રહ્યા છો જગતમા વ્યાપી,
 કથન તેનુ બધુ કરવા સમર્થજ આપ નિષ્પાપી ૧૬
 કહો કેવી રીતે ધ્યાને તમોને જાણીને સ્મરવુ,
 તમારૂ શા પ્રકારેથી સ્તવન મારે સદા કરવુ ૧૭
 તમારો યોગ વિભુતિનો કહો તમ વાક્ય-ધારાથી,
 ન પામુ વૃત્તિ હુ વચનો સુણુ તો એ તમારાથી ' ૧૮

શ્રીકૃષ્ણ-“વિભુતી દિવ્ય જે મારી કથુ અતિશય વધારે છે,
 નથી મારી પ્રભુતાનો કશો છેડો લગારે છે ૧૯
 ભુતોના અતને આદી તથા અતેજ હુ પોતે,
 અને ભુતના દૃઢ માહી વસ્યો છુ પ્રાણરૂપજ્યોતે ૨૦
 હુ આદિત્યો વિષે ‘વિષ્ણુ’ ‘રવિ’સહુ જ્યોતિમા ભાઈ !
 મરૂતોમા ‘મરીચી’ હુ ‘શશી નક્ષત્ર સૌ માહી ૨૧
 સ્વરૂપ મુજ ‘ઈદ્ર’ દેવોમા ભુતોમા ‘દિવ્યચેતન’ હુ,
 વસ્યો છુ ‘સામ’ વેદે હુ અને ઈંદ્રિય વિષે ‘મન’ હુ ૨૨

'કુબેર'જ યક્ષ ને દૈત્ય હું 'શકર' સર્વ રૂદ્રોમા,
 વસુમા 'અગ્નિ તે હું છું અને 'મેરૂ' ગિરિઓમા ૨૩
 'બૃહસ્પતિ' હું પુરોહિતમા સરોવરમાહી 'સાગર' છું,
 અને સેનાની સર્વેમા ધનજય! 'સ્કધ' તે નર હું ૨૪
 તથા 'જપ યજ્ઞ' હું યજ્ઞે 'હિમાલય' જડ નિશાનીમા,
 'બ્રહ્મા' હું મહર્ષિમા અને 'બોરૂ'કાર વાણીમા ૨૫
 બધા દેવર્ષિમા 'નારદ' તરૂમા 'પિપ્પળો' જાણો,
 ગવૈયે 'ચિત્રરથ,' સિંધે 'કપિલ' મુજનેજ પરમાણી ૨૬
 હું અશ્વે છું 'ઉચ્ચૈશ્રેવા' નરોમા 'નૃપ' મને ધારો,
 ઋગ્ને છું હુંજ 'ઐરાવત' જનમ સાગર થકી મારો ૨૭
 વળી હું 'વજ્ર' હથિયારે 'પ્રજનકદંષ' હું કામે,
 છું ગાયે 'કામધેનુ' ને હું સર્પે 'વાસુકી' નામે ૨૮
 હું નાગે 'શેષ,' 'જળચરનો' 'વરુણ' હુંજ શ્રેયકર ભાઈ!
 હું પિત્રે 'અર્યમા' જાણો અને 'યમ' સયમી માહી ૨૯
 ષશુમા 'કેસરી' હું ને 'ગરૂડ' પક્ષી બધાઓમા!
 અને હું 'કાળ' છું પોતે તથા 'પ્રહલાદ' દેત્યોમા ૩૦
 પ્રવાહે 'જહ્નવી,' મત્સ્યે 'મગર,' હું 'રામ' અશીધરમા,
 'અનિલ' તે હુંજ છું પોતે સકળ વસ્તુ પુનિતકરમા ૩૧
 સકળ અધ્યાત્મમા મારૂ સ્વરૂપ 'વિદ્વાનની વાણી'
 ક્રિયતિ, ઉત્પત્તિ, લય ત્રણનો સ્વભાવજ દ્યો મને જાણી ૩૨

સમાસે 'દ્વદ્' રૂપ મારૂ
હું છું સર્વત્ર મુખવાળો
ક્ષમા, ને ધૈર્યે, સુદરતા
પ્રલય કર મૃત્યુ, ભાવીમા

સહુ છદ્દે હું 'ગાયત્રી'
રૂતુમા હું 'વસત' જ છું
કવિમા 'શુક' હું પોતે
મુનીમા 'વ્યાસ' રૂપ મારૂ

'પ્રભા' હું તેજવાનોની
હું જય, ઉદ્યમ હું, ને નરમા
જીતેન્દ્રિયમા 'નીતિ' હું છું
હું 'શિક્ષા' સર્વ શાસકમા,

સકલ ભુતનુ 'પદ્મભીજ' હું
રહ્યું 'અસ્તિત્વ' જે ત્યા તે
ન છેડે આ વિભુતિનો
જરૂર પુરતુ કહ્યું તુજને
વળી ઐશ્વર્ય, સુદરતા
બધા મુજ અશથી જન્મ્યા
અધીક સહુ વસ્તુઓ આવી
જગત ધારી રહેલો હું

'અ' કારજ અક્ષરો માહી,
અમર પણ 'કાળ' હું ભાઈ! ૩૩
ધી, કિર્તિ, ને સ્મરણ શક્તિ,
થનારાની, હું ઉત્પત્તિ ૩૪

હું મત્રે છું 'બૃહત્સામે',
હું મહિને 'માર્ગશિર' ઠામે ૩૫
તથા છું 'પાર્થ' પાડવમા,
અને છું 'દ્રુણુ' યાદવમા ૩૬

જીગારો સર્વમા 'દ્યુત' હું,
વસ્તુ તે 'સત્વ' અચ્યુત હું ૩૭
અને જે 'જ્ઞાન' જ્ઞાનીમા,
અને છું 'મૌન્ય' વાણીમા ૩૮

વળી ચૈતન્ય, જડ કાઈ,
સ્વરૂપમુજ એજ છે ભાઈ! ૩૯
અધિક નહિ હું કશું એથી,
તને ઉપયોગનું તેથી ૪૦

તથા બળ તેજમય જેઓ,
ગણો રૂપ મારૂ છે તેઓ ૪૧
તુ જાણે લાભ શું તેથી?
બધું મુજ એક અશેથી" ૪૨

અધ્યાય ૧૧ મો-વિશ્વરૂપદર્શનયોગ.

૧ અભ્યુત્થાન-“પરમ અધ્યાત્મજ્ઞાનેથી ભરી વચનો કહ્યા આપે,
તૂટયો છે મોહ મગ તેથી થયો હું મુક્ત સતાપે ૧
જીવો સહુની તમારાથી મુણી મે નાશ, ઉત્પત્તિ,
તમારી સાલણી સઘળી અમરતા ને મહદ શકિત ૨
તમારી દિવ્ય કાયાનુ પ્રભો ! વર્ણન કરું જેવું,
હૃદયથી ભાળતા ઇચ્છુ સ્વરૂપ હું આપનું તેવું ૩
નિહાળી જો શકું તમને અને મારા મટે પાપો
અમર તમ દેહનું મુજને જરૂર દર્શન હવે આપો” ૪

૨ શ્રીકૃષ્ણ-“ભુલ દવી પ્રકારાને અનતજ આકૃતિવાળો,
હજારો આ રૂપો મારા સુખેથી પાર્થ ! તે ભાળો ૫
મરત, વસુ, ઇંદ્ર, આદિત્યો અતપ્યજ અશ્વિની દેવો
તથા આશ્રય આ સઘળા પરમ આનંદથી પેળો, ૬
જગત એકત્ર છે સઘળું નિહાળો પાર્થ ! મમ દેહે,
તથા જે અન્ય ઇચ્છે તે ખુશીથી જો સદા સ્નેહે ૭
ભુજો અશ્વર્યા યોગોનું નયન દૈવી દઉં તેથી,
ન એ રૂપ દેખવા શકિત તને આ ક્ષુદ્ર આખેથી” ૮

૩ સજય-“કહી એવા વચન કૃષ્ણે પછી દેખાડી નિજ કાયા,
નિહાળી પાર્થ ! એ રૂપને હૃદયમાં ખૂળ ગભરાયા ૯
મહા અદ્ભુત સ્વરૂપ અતિશે નયન, મુખને અલક્ષરે,
ઉગામ્યા આયુધો કરમા પ્રબળ તેજસ્વી તેંધારો ૧૦

સંન્યા વસ્ત્રો અને માળા પરમ આશ્ચર્ય, ભરપુરને,
અપારજ તેજ, અતિ ચદન ઘણા મુખ દિવ્ય એ ઉરને ૧૧
હઝારો સૂર્ય આકાશે કર્દા સાથેજ પ્રકટાવે,
પરમ એ તેજથી ત્યારે પ્રભા પ્રભુની મળી આવે ૧૨

વિભક્તજ દેહ છે જેની અને જે દેવના સ્વામી,
પ્રભુના એક ભાગે છે જગત એ જોયુ શીરનામી ૧૩
રૂપાટા છે ઉભા ઉરના પછી વિસ્મિતબની ભારે,
નમી બે હાથ જોડીને વચન અર્જુન વધા ત્યારે” ૧૪

“ચળાચળ ભુત સમુદ્ધ સર્પો સ્વરૂપ દેવો રૂપિવાળુ,
ક્રમળના આસને પ્રહ્લા નિયતા સર્વના ભાળુ ૧૫
ન આદી, મધ્ય પશુ પેશુ નથી છેડો હવે જેને
સ્વરૂપ નહિ અત, બહુ બાહુ ઉદર ભુજ નેત્ર, બહુ તેને ૧૬

અનળ ને સૂર્યસમ કાતી મુકુટ ચક્રો ગદાધારી,
પ્રકાશિત સર્વ બાળુથી નયન નીરખી રહે હારી ૧૭
નિધાનજ વિશ્વના અવ્યય અમર,શાશ્વત,પરમ ભાસે,
અનાદી ધર્મ ગોપતા ને સ્વરૂપ તમયોગ અભ્યાસે ૧૮

રહિત મધ્ધાત આદીથી અનતજ બાહુબળવાળા,
તમે જગ સૂર્ય શશી નેત્રે મુખે છે અગ્નિની જવાળા ૧૯
તમે છો અતરીક્ષે ને દિશા સહુ, સ્વર્ગ સૃષ્ટિમા,
ત્રિલોકો કપતા રૂપ એ નિહાળી અદ્ય દષ્ટિમા ૨૦

પ્રવેશે આપમા દેવો સ્તુતિ ભયગ્રસ્ત થે કરતા,
 મહર્ષિ, સિદ્ધ 'જય થાઓ' વદી તમને સદા સ્મરતા ૨૧
 મરૂત, વસુ, રૂદ્ર, આદિત્યો અસુર ને સિદ્ધ, યક્ષાદિ,
 રવિતન, વિશ્વ દેવોને બધાએ સાધકો આદી. ૨૨
 જુએ વિસ્મિત બની સિદ્ધો અનિ મુખ નેત્રભુજ ધારી,
 ઉદર બહુ પાય ને દત્તો વ્યથા કર દેહ ભયગ્રી ૨૩
 પ્રભો ! નભસ્પર્ષી આ કાયા પ્રકાશીત ચક્રુ, મુખ, વાળી,
 ધીરજ, શાતી મટે ભયથી શકુ તે દેહ કયમ ભાળી ! ૨૪
 પ્રલય-અગ્નિ સમા મુખમા દીસે છે દાઢ ભયકારી,
 હુ કયા છુ તે નહિ જાણુ કૃપા કર કૃષ્ણ ! ગિરિધારી ૨૫
 બધા નૃપ, કર્ણ, ડૌરવને સુભટ મમ યુદ્ધ વેશે છે,
 મહાવીર, ભિષ્મ, દ્રોણાદિ તમારામા પ્રવેશે છે ૨૬
 ભયાનક દાઢમય મુખમા ત્વરાથી તે ધસી જાયે,
 પડ્યા જે દત્તમા તેના શરીર સૌ યુધ્ધુ નિરખાયે ૨૭
 નદી, જળ સાગરો પ્રત્યે વહે છે ને સદા બહેશે,
 તમારા પ્રજવલિત મુખમા મહાવીર વિશ્વના પેશે ૨૮
 દીપકમા વેગથી પડતા પતંગો નાશને સાટે,
 જગત પશુ આપના મુખમા પડે નિજ હાસને માટે. ૨૯
 જગત સહુ મેરથી લક્ષી પ્રખર મુખથી પ્રભળો છો,
 ઉભળી ઉગ્ર કાતીથી સકળ સસાર બાળો છો ૩૦

સુરાધિક ! હું નમુ તમને સ્વરૂપતમ ઉચ્ચ નિપ્પાપી !
 કૃપા કરીને કહો મુજને તમે છો કોણ જગ વ્યાપી ?
 જગતના આદી રૂપ દેવી તમે છો કોણ એ વ્યક્તિ,
 નથી હું બાણુતો કેશવ ! તમારી દિવ્ય પ્રવૃત્તિ ૩૧

શ્રીકૃષ્ણ—“અતિશે વૃદ્ધિ પામેલો પ્રભળ હું ‘કાળ’ લયકારી,
 પ્રભને ભક્ષવા કાળે અહીં પ્રવૃત્તિ છે મારી ૩૨
 ન લડશે તોય તું સઘળું રિપુનું સૈન્ય મરવાનું,
 ભુમિ, સમૃદ્ધિને કાળે ઘટે યુધ્ધે વિચરવાનું
 પરતપ ! પ્રાપ્ત યશ કરવા તું યુધ્ધે એક ચિત્તજ થા,
 રિપુ તુજ મે હણેલા છે છતાંયે તું નિમિત્તજ થા ૩૩
 જયદ્રથ, કર્ણ લિખાદિ અને યુદ્ધાર્થી છે જેઓ,
 વિજય તારોજ છે અતે, હુણ્યા છે સર્વ મે તેઓ” ૩૪

સુજય—‘અતિશે પાર્થ ભય પામ્યો, વચન કેશવ તણા બાણી,
 પ્રણામો કૃષ્ણને કરીને ઝિહકે ગદગદ વદા વાણી” ૩૫
 “જગત તમ કિર્તિથી હુપે પુજે તમને પ્રિતિ પાસે,
 નમે સિદ્ધો, દિશાઓમા અસુર ભય પામીને નાસે ૩૬
 અસત્ સત્ સર્વથી પર છો તમે પન્થદ્ધ મહાસ્વામી !
 તમે આદિ વિધાતાના નમે જગ યોજ્ય શિરનામી ૩૭
 તમે છો વધ ને વેત્તા પરમ જગના નિધાનજ છો,
 કર્યું જગવ્યાપ્ત હું સ્વામી ! તમે મહાદિવ્યસ્થાનજ છો ૩૮

અનાદિ દેવ હે ! આદિ તમે પ્રાચિન પુરૂષજન છો,
 પ્રજાપતિ ને પિતામહના પિતા બહુવાર વદન હો. ૩૯
 વરૂણ, શશિ, અગ્નિ ને વાયુ અતિબળ વિયાં હું દેખું,
 તમે છો સર્વ રૂપ સ્વામી ! સમાનજ સર્વમા પેખું ૪૦

નમુ પૃષ્ઠે, મુખે તમને ન મહિમા આપનો જાણી,
 સખા ગણિ ‘પૃષ્ણુ’ ‘યાદવ’ એ પ્રમાદે હું વદ્યો વાણી ૪૧
 ક્રુધા, એકાત, શૈયાસન વિહારે કે પ્રકટ સ્થળમા,
 અનાદર મે કીધો તેની ક્ષમાચહુ નાથ ! આપળમા ૪૨

ચરાચર લોકના સૃષ્ટા શુર, પ્રિય, પુન્યને સાથી,
 ન તમ જેવો ત્રિલોકે તો તમારાથી અધિક કયાથી ? ૪૩
 અસાધારણ પ્રભાવાળા પ્રભુને દેહ આ ઢાળી,
 ‘દયા કરજો’ કહી વહુ પુનને યોગ્ય વનમાળી

પરસ્પર મિત્ર, તનુ તાતે, પ્રિયા પતિથી દયા સાધે,
 દયા તેવી રીતે કરજો તમે મમ સર્વ અપરાધે ૪૪
 ન પૂર્વે જોયુ એવા આ સ્વરૂપથી હર્ષ બહુ આગ્યો,
 થયુ મન વ્યથ બહુ ભયથી અસલ રૂપ પાછુ દર્શાવો ૪૫

જગતના વાસ રૂપ ઇશ્વર ફરી થઇ ‘કૃષ્ણજી’ આવો,
 મુકુટ ચક્રો ગદાધારી ચતુર્ભુજ આપ થૈ જાઓ ૪૬
 હંઝારો બાહુવાળા હે સ્વરૂપ તુજ તેજ હું યાચુ,
 અને આ વિશ્વ સુતિ ! હું સદા તેના થકી રાચુ ” ૪૭

શ્રીકૃષ્ણ—“પરમરૂપ આદ્ય તેજસ્વી, ન ભ્રેષ્ઠ કેઈએ મારૂ,
 કૃપાથી આત્મ યોગે તે ખતાવ્યું શોક હરનારૂ ૪૮
 મહા તપ, યજ્ઞ ને દાને ક્રિયા કે વેદ અભ્યાસે,
 પરમ તેજસ્વી મમ રૂપ એ જગે નહિ અન્યને ભાસે ૪૯
 કહી આવું પુનઃ કૃષ્ણે ખતાવ્યું ભવ્ય રૂપ ભારી,
 દીધા આશ્વાસનો તેને અસલ કાયા ફરી ધારી
 તને આ ઘોર સ્વરૂપેથી વિમુઠ્ઠા, હું ખ નવ થાઓ,
 પ્રિતિથી મૂળ સ્વરૂપ ભાળો ! સકળ ભય તેટળી જાઓ ” ૫૦

સંજય—“વચન એવા વહી અચ્યુત, અસલ રૂપમા ફરી વ્યાખ્યા,
 વળી થઈ સૌમ્ય અર્જુન ને ઘણા આશ્વાસનો વ્યાખ્યા ” ૫૧

અર્જુન—“થયો દૃઢ સ્વસ્થ હું પાછો તને અવલોકી વનમાળી !
 મટયો ભય, ઐશ્ય કાતી આ તમારી નેત્રથી ભાળી ” ૫૨

સ્વરૂપ એ ભાળવા દેવો સદા અખી રહે જેને,
 ન રૂપ જે તું હવે દેખે અશક્યજ દેખવું તેને ૫૩
 કરે તપ હોમ કે દાનો અગર તો પાર્થ ! વેદેથી,
 નહિ રૂપ એ શકે દેખી નિરાશજ થાય તું તેથી ૫૪

અનન્યજ ભકિત-તત્ત્વેથી હું એવો ભવ્ય દેખાઉં,
 તથા જાણી શકાઉં ને પરતપ પાર્થ ! વશ થાઉં ૫૫
 મહદ્ મુજને ગણી, “કર્મો મને દઈને,” કરે ભકિત,
 મને પામે પુરૂષ તેવા તજી ઉર વેર આશકિત ” ૫૬

અધ્યાય ૧૨ મો-લક્ષિતયોગ.

અર્જુન-“અમર અવ્યક્ત ઇશ્વરની સદા ઉરમા કરે લક્ષિત,
 અને તુજ સેવકો, બેમા સરસ કઇ યોગમા વ્યક્તિ?” ૧
 શ્રીકૃષ્ણ-“પરમ શ્રદ્ધા ધરી નિત્યે, મને થઈ યુક્ત સ્મરનારો,
 અને આવેશ મુજ કાજે ગણ્યો તે યોગી મે સારો ૨
 પરમ, અવ્યક્ત, અક્ષરને અચળ સઘળે રજી વ્યાપી,
 નહિ વર્ણન બને જેનું અચિત્યજ, નિત્ય, નિપાત્રી ૩
 કુટસ્થજ તત્ત્વ એ સેવી જીતી અગો ધરે સમતા,
 કરે કલ્યાણ સહુ ભુતનું મને તે સર્વ મેળવતા ૪
 પડે છે કલેશ પરિબ્રહ્મે ધરે જે ખૂબ આશક્તિ,
 ગતિ અવ્યક્તની કળે શકે જાણી બધી વ્યક્તિ ૫
 પરાયણ થાય જે મુજમા મને સહુ કાર્ય અર્પે છે,
 કરી મુજ ધ્યાન, યોગેથી હૃદય મુજને સમર્પે છે ૬
 હૃદય આવેશ છે જાયે ધનજય ! સર્વ મુજ સાડે,
 મરણ મય વિશ્વ સાગરથી હું તેને શિથ ઉદ્ધાર ૭
 પરતપ ! તેથી મન બુદ્ધિ મને દે અર્પી હે લાઈ !
 શરીર તું ત્યાગી ને મુજમા રહીશ સશય ન ધર કાઈ ૮
 તને જો ચિત્ત મારામા નશક્તિ હોય સ્થિર કરવા,
 ધનજય ! યોગ અભ્યાસે પ્રયત્નો કર મને વરવા ૯
 અશક્તિ હોય એ કામે કરો સહુ કાર્ય મુજ માટે,
 કરીશ મુજ કાજ કર્મો તો ગૃહિણ તું શાતી એ વાટે ૧૦

ન એવી હોય જે શક્તિ રહો મુજ યોગને શરણે,
તણ ફળ કર્મની ઈચ્છા જીતી મનઆણુ મુજ ચરણે ૧૧
સુખદ છે 'ધ્યાન' જ્ઞાનેથી સરસ છે 'ત્યાગ' તો તેથી,
તજે જે કર્મના ફળને શકે તે શાંતિ લઈ એથી ૧૨

કરૂણ ને મિત્રતાવાળો તણ અભિમાન મમતાને
ક્ષમા, સમતા, સુખાસુખથી ભુતોથી દ્વેશ નહિ માને ૧૩
સદા યોગી, જીતેન્દ્રિયને અડગ, સતોષ, નિશ્ચય છે,
મને, મન પુષ્પિ દે અર્પી મને એ ભક્તબહુ પ્રિય છે ૧૪

દુખી જેથી નથી લોકો ન લોકોથી દુખી જેઓ,
રહિત ભય, હર્ષ દુખ દ્વેશે મને પ્રિય જાણુવા તેઓ ૧૫
રૂપહા ત્યાગી, ઉદાસીન ને ચતુર દુખ મુક્તજે પ્રાણી,
તજયે આરભ કર્મોનો મને પ્રિય તેજ દ્યો જાણી ૧૬

ન ઈચ્છા શોક કે ઈર્ષ્યા શુભાશુભ ત્યાગનારો છે,
ન હર્ષે ભક્ત જે એવો મને પુખ તેજ પ્યારો છે ૧૭
સખા ને શત્રુ, શિત ઉષ્ણે સુખાસુખ, માન અપમાને,
રતુતી નિદા, સકળ દ્ર દે સદા સમભાવ જે માને ૧૮

સદા સર્વત્ર સતોષી, સુની સ્થિર પુષ્પિમય, વ્યક્તિ,
મને પ્રિય ગૃહવિહિન નર જે સદા મારી કરે ભક્તિ ૧૯
કથ્યુ આ ધર્મ-અમૃતને ધરી શ્રદ્ધા ભજે જેઓ,
પરાયણ ભક્ત જે મુજમા મને અત્યંત પ્રિય તેઓ" ૨૦

અધ્યાય ૧૩ મો-ક્ષેત્ર ક્ષેત્રજ વિભાગયોગ.

અબ્જુન-“પુરૂષ ક્ષેત્રજ શુ પ્રભુજી ? અને શુ પ્રકૃતિ કાયા ?
 વળી શુ જ્ઞાન, જ્યેષ્ઠ છે કથો તે સર્વ જગરાયા ।” ૧
 શ્રીકૃષ્ણ-“શરીર રૂપ ક્ષેત્રનો જ્ઞાતા જીવો જે દેહધી માનો,
 પરતપ ! પ્રાણ એ તેને કથે ‘ક્ષેત્રજ’ વિદ્વાનો ૨
 બધા ક્ષેત્રો વિષે આત્મા રહેલો તે મને ધારો,
 શરીર ને પ્રાણની સમજણ ખરૂં એ ‘જ્ઞાન’ મત મ્હારો ૩
 વિકારો, ભેદ શા તનમા શરીર શુ છે અને કેવુ ?
 તથા આત્મા પ્રભા તેની કથુ સક્ષેપમા તેવુ ૪
 અચળ જે બ્રહ્મ સુત્રોના સચુકિતક સો વચનદ્વારા,
 વિવિધ રીત, છદ્ધી રૂપિઓ કથે તેના સ્તવન સારા ૫
 મહાભુત, ઇન્દ્રિયો ઇન્દ્રિયા અહુતા, પ્રકૃતિ, મન છે,
 તથા શર ધર્મ ઇન્દ્રિયના સુખાસુખ, દ્વેષ ને તન છે ૬
 ધીરજ, ચૈતન્ય એ સઘળા વિચારો ક્ષેત્રના ભાઈ !
 કથ્યા સક્ષેપમા આજે હવે કહુ જ્ઞાન સુખદાર્ધ ૭
 અહિંસા ને ગુરુ ભક્તિ ક્ષમા સાથે પ્રમાણીકતા,
 પુનિત ઉર, આત્મ નિગ્રહને સરળતા, નમ્રતા, સ્થિરતા ૮
 અહુતા, ત્યાગ ઇન્દ્રિયના, વિષય ઉરથીજ પરહરવા,
 જનન, દુખ ને જરા, વ્યાધી, મરણના દોષને સ્મરવા ૯
 સ્ત્રી, ગૃહ ને પુત્ર આદિકથી તજે આશક્તિ ને મમતા,
 શુભાશુભની થતા પ્રાપ્તી સદા દીલમા રહે સમતા ૧૦

અનન્યજ યોગથી મુજમા અટળ રાખી રહે લકિત,
 પુનીત સ્થળમા વસે, ત્યાગી, મનુષ્યોથી અનાશકિત ૧૧
 મમજલુ જ્ઞાન તત્વોનુ થવુ રત આત્મજ્ઞાનેથી,
 ખરૂં એ 'જ્ઞાન' છે, ઉલટુ બધુ 'અજ્ઞાન' છે એથી ૧૨
 હવે જે 'જ્ઞેય' ને જાણી પડે જગ મોક્ષની વાટે,
 અસત્ સત્ જે નવી એવો કશુ તે બ્રહ્મને માટે ૧૩
 ભુજ, પગ, નેત્ર, શીર, કણો અને સર્વત્ર મુખધારી,
 જગત ઘેરી રહેલુ તે ધનજય ! છે નિરાકારી ૧૪
 ન ઇન્દ્રિય તોય ઇન્દ્રિયના ગુણો બ્રહ્મજ ભાસે છે,
 રહિત આશકિતથી તોએ ભુતો પોષી પ્રકાશે છે ૧૫
 ગુણો ને ભોગી નિર્ગુણ છે ભુતોમા પહાર, દર, પાસે,
 ચરાચર વ્યાપ્ત છે તોએ નહિ અવ્યકત તે ભાસે ૧૬
 રહ્યુ બહેચાઈ મહુ ભુતમા છતા અવિભકત તે ધારો,
 ભુતોત્પાદક અને પોષક પ્રકૃત્ય પરિબ્રહ્મ કરનારો ૧૭
 અને તે જ્ઞાન, જ્ઞેયજ છે પમાયે જ્ઞાનથી તેવો,
 સકલ હૃદયે રહ્યો વ્યાપી પ્રકાશીત બ્રહ્મ છે એવો ૧૮
 કશુ શુ જ્ઞાન, જ્ઞેયજ છે અને શુ ક્ષેત્ર તે ભાઈ !
 સકળ આ જ્ઞાનને જાણી મળે મુજ ભકત મુજમાહી ૧૯
 પુરૂષ ને પ્રકૃતિ બન્ને અનાદિ પાર્થ ! પરમાણુ,
 વિકારો ને ગુણો સઘળા થયા પ્રકૃતિથી જાણો ૨૦

જગતમા કાર્ય કારણ છે ઉપજતા પ્રકૃતિમાથી,
 અને હે પાર્થ! મહા બાહો! પુરૂષસુખદુખ તણો સાથી ૨૧
 પુરૂષ રહી પ્રકૃતિમાહી શુભાશુભ ને શુભો રહે છે,
 શુભોમા રાખી આશક્તિ શુભાશુભ યોગી તે લે છે ૨૨
 વસ્યો દેહે છતા પર જે ખગે લોકતા અને ભત્રી,
 મહાનાત્મા, મહેશ્વર ને નિરીક્ષક તેજ છે કર્તા ૨૩
 “પુરૂષ ને પ્રકૃતિ આવા વિકારી” જ્ઞાન એ જેને,
 કરે વ્યવહાર તે જગનો છતા ફરી જન્મ નવ તેને ૨૪
 કઈક જન સાખ્ય યોગેથી અને કે કર્મ કે ધ્યાને,
 સ્વસત્તાથીજ એ દેહી વસ્યો નિજ દેહમા માને ૨૫
 ન જાણે આ પ્રકારે તે ઉપાસે અન્યથી જાણી,
 પરાયણ બ્રહ્મ શ્રવણે જે તરે તે મૃત્યુથી પ્રાણી ૨૬
 ચીજો સ્થાવર અને જગમ ધનજય! સર્વ નિરખાયે,
 શરીર ક્ષેત્રજના યોગે ચીજો ઉત્પન્ન એ થાયે ૨૭
 ચલિત પ્રાણી પદાર્થોમા સમાનજ બ્રહ્મને ચેખે
 ધનજય! જાણુ સસારે યથાર્થજ તેજ જન દેખે ૨૮
 સમાનજ સર્વ સ્થાનોમા પ્રભુનો વાસ નિરખે છે,
 સ્વહસ્તે ના હણી નિજને પરમપદ તે પુરૂષ લે છે. ૨૯
 કરે છે પ્રકૃતિ કર્મો અકર્તા દેહી ને ધારે,
 ખરૂ અવલોકનારો તે અવર તો અધ સસારે ૩૦

ભૂતોના ભિન્ન છે ભાવો છતાં તે એકમા માને
 બુદ્ધિ વિસ્તાર તેમાથી રહે તે મોક્ષને સ્થાને ૩૧
 અમર નિર્ગુણ અનાદિ જે પરમ આત્મા શરીર માહી,
 છતાં લેપન નથી તેને અને નવ તે કરે કાઈ ૩૨
 બધે નલ વ્યાપ્યુ પણ લેપન ન તેને સુક્ષ્મ છે તેથી,
 શરીરમા વ્યાપ્ત આત્માને ન લેપન એ પ્રકારેથી ૩૩
 રવિ છે એકપણુ તેની પ્રભા સર્વત્ર વાસે છે,
 અને ક્ષેત્રજ્ઞ ત્યમ ભારત ! સકળ ક્ષેત્રે પ્રકાશે છે ૩૪
 તને જીવ, પ્રકૃતિ શાથી ? તદ્વાવન દેહ આત્માનો,
 બુદ્ધિ જે જ્ઞાન નયનેથી પરમપદ તે ગૃહે માનો” ૩૫

અધ્યાય ૧૪ મો-ત્રિગુણ વિભાગયોગ

શ્રીકૃષ્ણ-“પરમ ને ક્રેબ્ઠ જે જ્ઞાને ટળે ભવબંધ આ જેથી,
 તને એ જ્ઞાન દઉં સિદ્ધિ પામતા તેથી ૧
 ગ્વરૂપ મુજ જ્ઞાનથી પામ્યા જગત પ્રલયે ન દુખ તેને,
 જગતની થાય ઉત્પત્તિ છતાં ફરી જન્મ નવ એને ૨
 મુકુ હુ ગર્ભ હું તેમા મહદ જે બ્રહ્મ મુજ યોની,
 અને ઉત્પત્તિ તેમાથી જગતમા સર્વ ભૂતોની ૩
 થતી યોનીથી કાયાનુ મહા બ્રહ્મ જન્મનું સ્થળ છે,
 પિતા હું સર્વનો બીજ, જે મુકુ તેપાર્થ ! મુજબળ છે ૪
 રજસ્તમ, સત્ત્વ ગુણ સગળા ઉપજતા પ્રકૃતિમાથી,
 ધન જય ! એ ગુણો બાધે અમર જીવનેજ કાયાથી. ૫

પરતપ ! સત્વગુણ નિર્મળ, પ્રકાશક, કષ્ટને તોડે,
અને બધન કરી જીવને સુખો ને જ્ઞાનમા જોડે ૬
રજોગુણ નાગરૂપ તૃષ્ણા તથા આશક્તિથી ઘેરી,
પધ્ધી બધન કરે જીવને પરતપ ! કર્મમા પ્રેરી ૭

તમોગુણ થાય અજ્ઞાને સકલ જીવ મોહમા રાખે,
પ્રમાદાલસ્ય, નિદ્રાથી જીવેને બધમા નાખે ૮
'રજોગુણ કર્મમા જોડી' 'સુખો સો સત્વગુણ સાધે,'
'તમોગુણ જ્ઞાનને ઢાકી પ્રમાદે પ્રાણને બાધે. ૯

રજસ્તમ મદ પડવાથી પ્રબળ બહુ સત્વગુણ થાયે,
રજોગુણ, સત્વ, ગુણ ઘટતા તમોગુણ ત્યા વધી જાયે ૧૦
'રજોગુણ, સત્વ તમ હોતા,' "વળી મહુ દેહ ના દારો-
પ્રકાશે જ્ઞાન તેજેથી, વધ્યો ત્યા સત્વગુણ ધારો" ૧૧

સ્પૃહા, આરભ કર્મોને અશાંતિ, લોભ પ્રવૃત્તિ,
રજો ગુણની થતા વૃદ્ધિ ઉપજતી સર્વ એ વૃત્તિ ૧૨
અપ્રવૃત્તિ, પ્રમાદોને વધે અજ્ઞાન, મોહ જ્યારે,
ધન જય ! વૃદ્ધિ થઇ ઉરમા તમો ગુણની ગણો ત્યારે ૧૩

વધ્યો છે સત્વ ગુણ ત્યારે બને છે કાળ જો જોનો,
પુનિત વિદ્વાન લોકોમા ધન જય ! જન્મ છે તેનો ૧૪
મરણ મળતા રજો ગુણમા જનમ છે કર્મ કરનારે,
તમો ગુણમા નિધન પામી વસે જીવ મુખ સસારે ૧૫

મળે સાત્વીક અને નિર્મળ કૃણો સત્કર્મ આચરતા,
 અવિદ્યા છે તમે ગુણથી રજેગુણી કર્મ દુખ કરતા ૧૬
 અવિદ્યા, મોહ, આળસને તમે ગુણ પાર્થ ! પ્રકટાવે,
 સમર્પે સત્ત્વ ગુણ વિદ્યા, રજેગુણ લોભને લાવે ૧૭
 રજેગુણી મધ્ય કક્ષાને તમેગુણી દુર્ગતીગ્રહતા,
 અને સ્થિત સત્ત્વ ગુણ માહી મહદ્ગતિ તેજ મેળવતા ૧૮
 ગુણો વિષ્ણુ અન્ય નવ કરતા ‘ગુણોથી પ્રાણુ પર,’ જ્યારે,
 નિહાળે પાર્થ ! જીવ એવું મને તે પામશે ત્યારે ૧૯
 શરીર ઉત્પત્તિ કરનારા ત્રિગુણતરનાર જીવ જોનો,
 જરા દુખ જન્મ મૃત્યુથી છુટયો જે મોક્ષ છે તેનો ” ૨૦
અર્જુન - “ત્રિગુણ તરનારના લક્ષણ, અને આચાર ને સ્વામી !
 તરાયે આ ગુણો શાથી પુછુ તે નાશ ! શિરનામી ! ૨૧
શ્રીકૃષ્ણ - “સુવિદ્યા, મોહ, પ્રવૃત્તિ, ગયાની ના સ્પૃહા ધારે,
 અને જે હોય તો તેને ધનજય ! ના તિરસ્કારે ૨૨
 ગુણોથી ના ચલિત થાતો ન કંઈ દરકાર દિલ દાખે,
 ગુણો કર્મો કરે જાણી વિકારો ના ઉરે રાખે ૨૩
 પ્રિયા પ્રિય ને સ્તુતિ, નિદા સમાનજ માટી, કયન છે,
 શિલા, સુખ, કષ્ટ સરખા છે પ્રબળ એવું સદા મન છે ૨૪
 સમાનજ માન, અપમાનો રિપુ ને મિત્ર પણ જોને,
 તબયો આરભ કરેનો ‘ગુણાતીત’ જાણવો તેને ૨૫

સદા સેના કરે મારી અનન્યજ ભક્તિ યેગેથી,
તરિ ગુણ પ્રહરૂપ કાજે બને છે યોગ્ય જન તેથી ૨૬
અમર, અવ્યય, અને અમૃત તથા હું ધર્મનું સ્થળ છું,
અને હું પ્રજા ગુણ-રૂપનું ધનજયી સ્થાન નિશ્ચિન છું” ૨૭

અધ્યાય ૧૫ મો-પુરૂષોત્તમયોગ.

શ્રીકૃષ્ણ-ઉચ્ચે મુળ છે રહ્યું આવી, અને શાખા નીચે જેને,
તથા છે પર્ણરૂપ છદો જગત ‘અશ્વત્થ’ કહે તેને
અમર એ વૃક્ષના જેને રહસ્યો સર્વ સમજાતા,
ધનજય ! જાણવો તેને તમારે વેદનો જ્ઞાતા ૧
નીચે ઊપર બધે જામી અચળ એ વૃક્ષની ડાગી,
ગુણોથી વૃદ્ધિ પામેલી વિષય રૂપ કુપળો વાળી
અને સહુ કર્મના બધો મૂળોથી જન્મ પામ્યા છે,
મુળો ફેલાઈને નીચે મનુજ લોકે વિરામ્યા છે ૨
ન રૂપ, મધ્યાત કે આદી જગત જાણી શકે તેનું,
જગત રૂપ વૃક્ષ આ એવું સુદૃઢ મુળ છે રહ્યું જેનું
ધનજય ! છેદતા એને અચળ વૈરાગ્ય આયુધથી,
ગયા જન ના ફેરી આવે થવું બસ યુક્ત તે પદ્ધતિ. ૩
અને જેમાથી આ જગની થએલી સર્વ ઉત્પત્તિ,
પુરૂષ એ આદીને ચરણે જવું તણ અન્યથા વૃત્તિ ૪
જીતે છે સગના દોષો રહિત છે મોહ ને માને,
રહે તદ્વિન તણ ઈચ્છા અચળ અધ્યાત્મને જ્ઞાને

વળી જે દ્રઢ સુખ દુખના ન તેના મેહમા જામે,
 પરમ અવિનાશી એ પદને પ્રખર વિદ્વાન તે પામે ૫
 કિરણ રવિ, ચંદ્ર, અગ્નિનું ન જે સ્થળમા વિચરનારૂ,
 ન ત્યા જઈ જન્મ છે પાઠે પરમ એ સ્થાન છે મારૂ ૬
 સનાતન અશ જીવ રૂપથી બની સ્થિત પ્રકૃતિ મહી,
 મનાદિ ઇદ્રિયો સઘળી રહ્યો આકર્ષા તે ભાઈ ૭
 જીવાત્મા એક તન છોડી ખીજી કાયા ધરે જ્યારે,
 અનિલ લે ગધ ત્યમ અગો બધા લઈ જાય છે ત્યારે ૮
 ત્વચા, મન, નેત્ર ને જીહ્વા તથા આ કાન, નાકેથી,
 વિષય સેવે નવિ દેહે જીવાત્મા ઇદ્રિયો એથી ૯
 નવી કાયા ધરી જેઓ વિષય સઘળા રહ્યા પાળી,
 ન મુઠ તે પ્રાણને દેખે શકે જ્ઞાનીજ જીવ ભાળી ૧૦
 ગ્રહેલો બુદ્ધિમા આત્મા જુએ યોગી પ્રયત્નોથી,
 મલિન પુરૂષો શકે નીરખી ન જીવને ખૂબ ચત્નોથી ૧૧
 રવિમા તેજ જે પ્રકટયુ પ્રકાશીન વિશ્વ ડરનારૂ,
 શશીના, અગ્નિના, તેજે ધન જય! તે સ્વરૂપ મારૂં ૧૨
 હું પેત્રી પૃથ્વીમા, બળથી ભુનો સગળા રહ્યો ધારી,
 સ્પર્શાત્મક ચંદ્ર થી પાળું વનૌષધી સર્વ દુખ હારી ૧૩
 હું પ્રાણે ને અપાને છું તથા જઠરાગ્નિ રૂપ થઈને,
 ચતુર્વિધ અન્ન પાચન હું કરૂં છું દેહમા રહીને ૧૪

સ્મરણશક્તિ, વિસર્ગુ ને તથા છે જ્ઞાન મારાથી,
 અને વેદસ હું પોતે થતા સહુ વેદ મુજમાથી ૧૫
 હું પોતે 'જ્ઞેય' વેદોમા અને વદે વહેલો છું,
 સકળ પ્રાણી તણા ઉરમા ધનજય ! હું રહેલો છું
 પુરૂષ 'અક્ષર' અને 'ક્ષર' એ જગતમા બેજ છે એવા,
 અચળ જે તેજ 'અક્ષર' છે ભુતો 'ક્ષર' જે ચળે તેવા ૧૬
 'પરમ આત્મા' કથા એ તે ધનજય ! બેઉથી પર છે,
 ત્રિલોકે વ્યાપી જગ પોષે અમર તે એક ઈશ્વર છે ૧૭
 ચળાચળ સર્વથી પર હું જગત તેથી મને માને,
 પ્રસિદ્ધજ વેદ ને લોકે હું પુરૂષોત્તમ અભિધાને ૧૮
 મને ઉત્તમ પુરૂષ રૂપ જે ગણે છે જ્ઞાતમય વ્યક્તિ,
 અને સર્વે રીતે મારી કરે સહુ ભાવથી ભક્તિ ૧૯
 પુરૂષ કૃત દૃત્ય થઈ બુદ્ધિ ધનજય ! જેથી મેળવતા,
 અતિ શુદ્ધ શાસ્ત્ર એ તુજને કહ્યું તેથી દુષ્પો ટળતા ૨૦

અધ્યાય ૧૬ મો—દૈવાસુરસ પદવિભાગ યોગ.

શ્રીકૃષ્ણ—અભય, તપ, ચિત્ત સ્થિર યોગે, સરળતા, જ્ઞાન, મનશુદ્ધિ,
 અહિંસા, દાન, સયમને અડગતા, યજ્ઞ સદ્બુદ્ધિ ૧
 તથા અભ્યાસ શાસ્ત્રોનો કષ્ટ ને કોધને ટાળે,
 દયા, નિર્લોભ, મૃદુ લજ્જા ધીરજ, શાંતી ક્ષમા, પાળે
 ન ઇર્ષા, ત્યાગ ને શુદ્ધિ, ન કરવો દ્રોહ કે જનનો,
 નહિ અભિમાન, બ્રહ્મ દેવી અને સયમ અતિ મનનો ૨

પુરુષ જે સપત્તિ દેવી લઈ અવતાર જો ધારે,
સ્વભાવેથી ગુણો સહુ આ મળે તેનેજ સસારે ૩
જનમ છે આસુરી ગુણથી પુરુષ તે દેવી, અભિમાની,
સ્વભાવે ક્રોધ, મદ, કુરતા અને બહુ હોય અજ્ઞાની ૪

ગુણો જે આસુરી સઘળા ધનજય ! બધનો સ્થાપે,
અને દેવી ગુણો નિશ્ચે પરતપા ! મોક્ષપદ આપે ૫
તુ જન્મ્યો દેવી ગુણવાળો ન કર તુ શોક કે વાતે,
થઈ ઉત્પત્તિ જીવ કેરી અદેવી, દેવી એ જાતે

તને દેવી જીવો કેરી કથી ઉત્પત્તિ વિસ્તારી,
હવે ઉત્પત્તિ હું કહું છું અસુર જીવની પીડાકારી ૬
પુનિતતા, સત્ય, નિવૃત્તિ ન જાણે આસુરી પ્રાણી,
નહિ પ્રવૃત્તિ પણ સમજે શકે આચાર નવ જાણી ૭

કહે તેઓ “જગત જોટું નથી ઇશ્વર સમી વ્યક્તિ,
થઈ નરનારીના યોગે સકલ સસાર ઉત્પત્તિ” ૮
વિનાશક, અલ્પ બુદ્ધિના અધમ એવી ધરી દૃષ્ટિ,
કરી કુર કર્મ, ‘તત્પર તે અને સંહારવા મૃષ્ટિ ૯

જા પામે પુરુષતા એવા વિષયવશ, દલી, મદધારી
જૂઠી સિધ્ધાંત તે જોટા અને પોતે દુરાચારી ૧૦
અપરિમિત રાખતા ચિતા મરણથી શુન્ય થાનારી,
મદન ને લોગ કહી સારા રહે સુખ બુદ્ધિ ત્યા ધારી ૧૧

પડ્યા છે કામ ને કોષે, બન્યા છે બંધ આશાયે,
 અધર્મે લોગને કાજે ધનજય ! દ્રવ્ય તે રહ્યે ૧૨
 મને આજે મળ્યું છે આ હું પામીશ આ મનોરથને,
 અધિક કે દ્રવ્ય મુજ કાજે કરીશ હું પ્રાપ્ત બહુ મથને ૧૩
 રિપુ માર્યા, ખીજાને હું હણીશ, હું સિદ્ધ ઇશ્વર છું,
 અને બળવાન હું લોગી સુખી ને શ્રેષ્ઠ હું નર છું ૧૪
 ધનીક, જનના જથાવાળો ન નિજવત અન્યને માને,
 પુશી થઉં દાન ને યજ્ઞે કથે મોહથીજ અજ્ઞાને ૧૫
 પડેલા મોહની જાળે ભ્રમિત ચિતના વિકારેથી,
 રહે મન કામ ને લોગે પડે તે નર્કમા તેથી ૧૬
 મદોન્મત, માન, ધનવાળા વૃથા મોટાઈ જે માને,
 અશાસ્ત્રીય, દલથી યજ્ઞે કરે તે વ્યર્થ અભિમાને ૧૭
 અહતા, કામ, બળ, ગુસ્સો અને બહુ ગર્વ ઉર ધારે,
 સ્વપરના દેહમા હું છું છતાં તેને તિરસ્કારે ૧૮
 નિરતર દુષ્ટ કર્મોને પ્રિતિ રાખી કરે જેઓ,
 અશુભ યોની વિષે જન્મે નરાધમ, દ્રેષી, કુર તેઓ. ૧૯
 અદૈવી યોનીમા જન્મ્યા નહિ મુઠ તે મને પામે,
 પડી દર જન્મ તે દુખમા અધમગતિમા અધિકજામે ૨૦
 ધનજય ! સ્વાત્મ નાશજ છે મદન ને કોષ, લાલચથી,
 મનુષ્યે નર્કદારો એ સદા તજવા ખરા મનથી. ૨૧

વણે એ નર્ક દારોથા બનીને મુક્ત જે કરશે,
 મળે ઉત્તમ ગતિ તેને અને નિજ શ્રેય તે કરશે ૨૨
 મનુષ્યો શાસ્ત્રની આજ્ઞા તણ સ્વરૂપદામા વળશે,
 નહિ સુખ સિદ્ધિ પણ તેને નહિ સારી ગતિ મળશે ૨૩
 ‘શુ કાયાકાય’ નિર્ણિત તે કરી લઈ શાસ્ત્ર આધારે,
 સશક્તીય કર્મ તે સઘળા ઘટે કરવા જરૂર તારે” ૨૪

અધ્યાય ૧૭ મો-શ્રદ્ધાત્રયવિભાગ યોગ.

અર્જુન-‘તણને શાસ્ત્રના નિયમો, કરે છે યજ્ઞ શ્રદ્ધાથી,
 સ્થિતિ તેની કયા ગુણની રજસ્તમ સત્વ ત્રણુમાથી.” ૧
 કૌટીલ્ય-“શરીર ધારી જીવો કેરી ત્રિવિધ શ્રદ્ધા સ્વભાવેથી,
 રજસ્તમ સત્વ ગુણવાળી સુણો કહું સ્નેહ ભાવેથી ૨
 મતિ અનુસારીણી શ્રદ્ધા મનુષ્યજ નાણુ શ્રદ્ધાનો,
 અને શ્રદ્ધા ઉરે જેવી બને ત્યમ માનવી માનો. ૩
 રહી સાત્વીક જ્યાં શ્રદ્ધા કરે તે દેવની ભક્તિ,
 ભજે છે યજ્ઞ રાક્ષસ ને પરતપ ! રાજસી વ્યક્તિ ૪
 અને જે તામસી જન છે પુજે ભુત પ્રેતને તેઓ,
 ત્રિવિધ શ્રદ્ધા પ્રમાણેના ગણે ઉપરોક્ત તે દેવો
 અહંકારી અને દલી ઉરે છે કામ આશક્તી,
 અશાસ્ત્રિય, ઉઝ તપ સાધે ધનજય ! દુષ્ટ તે વ્યકતી ૫
 શરીરમા તત્ત્વ મન રહે છે કરે તેને દુષ્ટી જેઓ,
 અદૈવી નિશ્ચયોવાળા મનુષ્યો નાણુવા તેઓ ૬

ત્રિવિધ આહાર પ્રિય તેના ત્રિવિધ તપ, યજ્ઞ ને દાનો,
 કથુ છુ ભેદ હું તેના ધનજય ! સત્ય તે માનો ૭
 પદ્મદો સ્નિગ્ધ રસવાળા રૂચી ઉત્પન્ન કરનારા,
 નહિ બગડી શકે એવા હૃદયને હોય જે પ્યારા,
 જીવન, સુખ, હર્ષ, ઉત્સાહને તથા આરોગ્ય, બળ આવે,
 ખરા સાત્વીક મનુષ્યોને બધી તે વસ્તુઓ ભાવે ૮
 કટુ, ખારી, તીખી, ખાટી હુખી ને ઉષ્ણ ચીજ એવી,
 કરે દુખ, શોક, દાહ, વ્યાધી, રમેગુણીને ગમે તેવી ૯
 સહેલુ, ટાહુ ને એકું ન સાડ ને વળી વાસી,
 મનુષ્યો તામસી એવા પદાર્થોનાજ અભિલાષી ૧૦
 યતા વિધી યુક્ત જે યજ્ઞ તજી ફળની સ્પૃહા ભારી,
 કરાતા યજ્ઞ 'સાત્વીક' છે 'જરૂર છે યજ્ઞની ધારી' ૧૧
 ગણો તે યજ્ઞ 'રાજસ' છે થયા પ્રતિ લાભને સારે,
 કરાયો દભ ઉર રાખી અગર દેખાડવા માટે ૧૨
 ન દાનો, દક્ષિણા મત્રો તથા શ્રદ્ધા નથી કાઈ,
 ગણો તે યજ્ઞ 'તામસ' છે વિધિહિન જો થયો ભાઈ ૧૩
 અહિંસા, સ્વસ્થતા, શુદ્ધિ જીતેન્દ્રિય, મુક્ત, માયાથી,
 ગુરૂ, ક્ષીજ, દેવ, જ્ઞાનીનું પુજન 'તપ' એજ કાયાથી ૧૪
 કરે અભ્યાસ શાસ્ત્રોનો મૃદુ વચનો મુખે ધારે,
 બદો પ્રિય, સત્ય, હિતકારી ગણો 'તપ' એજ ઉચ્ચારે ૧૫

મનોનિગ્રહ અને શાન્તી મુદિત મન, લાવના સારી,
 અને છે મૌન્ય 'તપ મનના' બધા આવા ધનુર્ધારી ! ૧૬
 ત્રિવિધતપ, ત્યાગી આશક્તિ કરાયે પુણ્ય શ્રદ્ધાથી,
 ખરૂં તપ તેજ 'સાત્ત્વીક' છે થતુ મનની અડગતાથી ૧૭
 પુબ્ધ, સત્કાર, કે કિર્તિ અગર બહુ માન ઉર લેવા,
 થયા તપ બાણ અસ્થિર તે 'રજ્જુશુભી' છે તપો તેવા ૧૮
 પરાયા નાશને કાળે દુરાગ્રહી, મૂઢવત થઇને,
 કર્યું તે 'તામસી' તપ છે વળી પોતે પીડા સહીને ૧૯
 સમય, સ્થળ, પાત્રને ભાળી 'અવરયજ આપવું ધારી'
 અપત્યુપકારીને દેવુ ખરૂં માત્વીક, વિજયકારી ૨૦
 'રજ્જુશુભી દાન' તે બાણો દીએ ફળ પામવા સાટે,
 તથા સહી કષ્ટ દે પરને પ્રતી ઉપકારને માટે ૨૧
 'તમોગુણીદાન' તે બાણો ન આપ્યું હોય સત્કારી,
 અયોગ્યજ, કાળ, સ્થળ, પાત્રે દીધું અપમાન દે ભારી ૨૨
 પ્રભુના ઓરૂમ તત્ત્વ, જ્ઞાન, એ ત્રિવિધ નિર્દોષવા ભેદો,
 સુજ્ઞાન તેનાથી સુષ્ટાએ ભુદેવો, યજ્ઞ ને વેદો ૨૩
 થનારી પ્રજ્ઞવાદીથી વિધિવત, શાસ્ત્ર આધારે,
 ક્રિયા તપ, યજ્ઞ, દાનોની પ્રવર્તે ઓરૂમ ઉચ્ચારે ૨૪
 મુમુક્ષુ, કર્મ ફળ છોડી વદી તત્ત્વ ગળદ લયહારી,
 ક્રિયા તપ, યજ્ઞ, દાનોની વિવિધ રીતથી કરે સારી ૨૫

અને ‘સત્’ શબ્દ શુભ કર્મે જુઓ ભારત ! પ્રયોજાયે,
વળી સદ્ભાવ, સાધુત્વે સદા ‘સત્’ શબ્દ જોડાયે? ૨૬
કહે ‘સત્’ દાનને યજ્ઞે તપે જે પાર્થ ! હાલત છે,
અને તે ધર્મને અર્થે કરાતા કર્મ પશુ ‘સત્’ છે ૨૭
ક્રિયા, ક્ષણ, હોમ કે દાનો અશ્રદ્ધાએ થયા ભાઈ !
‘અસત્’ કહેવાય તે તેનું ઉભય લોકે ન ક્ષણ કાઈ” ૨૮

અધ્યાય ૧૮ મો-મોક્ષસંન્યાસ યોગ

અર્જુન-“કહો તત્ત્વો જુદા પાડી રહ્યા જે જ્ઞાન, સંન્યાસે,
હું તેને જાણવા ઇચ્છુ દયાધન ! આપની પાસે” ૧

શ્રીકૃષ્ણ-“કહે સંન્યાસ વિક્ષાનો, સકામજ કર્મ તજવાને,
વિચક્ષણ, ‘સર્વક્ષણ તજવા યગ્મ સંન્યાસ તે માને’ ૨
ધીમતો, ‘કર્મ દોષિત છે’ ગણી ત્યજવા કહે જ્યારે,
કુશળ જન દાન, તપ, યજ્ઞો, કહે ત્યાગો ન સસારે ૩
કહું મત પાર્થ ! હું મારો ઉભય એ ત્યાગને કાજે,
ધનજય ! ત્યાગ ત્રણ રીતનો સુષ્ટાઉ હું તને આજે ૪
પરતપ ! દાન, તપ, યજ્ઞો, નએ ત્રણ ત્યાજ્ય છે માનો,
બંને તપ, દાન, યજ્ઞેથી ખરેખર શુદ્ધ વિક્ષાનો ૫
ઘટે છે કર્મ કરવા એ તજી ક્ષણે, અમમતાથી,
કચ્છો મુજ શ્રેષ્ઠ મત તેને તમે પાળો અડગતાથી ૬
ન તજવા નિત્ય એ કર્મો તજે મોડે અવિક્ષાનો,
છતા મોહથી તજે કર્મો ‘તમોશુશી’ ત્યાગ તે માનો ૭

હુખદ કર્મો ગણી તેને	શરીર કલેશે કરી તજતા,
‘રજોગુણી ત્યાગ’ એ તેથી	ફળો નહિ ત્યાગના મળતા ૮
‘ઘટિત આ કર્મ’ કરવા છે’	ગણીને છોડી આશક્તિ,
તણ ફળની પિપાશાને	કરે છે કર્મ જે વ્યક્તિ ૯
ગણો તે ‘ત્યાગ સાત્વીક છે’	અને વિદ્વાન એ ત્યાગી,
“થયો છે નષ્ટ સશયને	પુરૂષ જે ધર્મ અનુરાગી -
-દીએ ફળ કર્મ એવાને	નથી તે ત્યાગ પણ કરનો,
સુખદ આ કર્મ ગણી એવું	નથી તે કર્મ આદતો ૧૦
ન સૌ કર્મો શકે ત્યાગી	જગતમા દેહ છે જેને,
તજે જે કર્મના ફળને	ખરો ત્યાગી ગણો તેને ૧૧
ત્રિવિધ ફળ કર્મના જાણો	અશુભ કે મિશ્ર ને સારા,
ન પમે ત્યાગી તે ફળને	અત્યાગીનેજ મળનારા ૧૨
ધનજય ! પાત્ર કારણ છે	કથેલા સાખ્ય, વેદાંતે,
થવાને સિદ્ધ સહુ કર્મો	કહુ તુજને હું એકાન્તે ૧૩
થવા સહુ કર્મની સિધ્ધિ	શરીર, જીવ, ભાવી એ ત્રણે,
વિવિધ ચેષ્ટા અને સાધન	મળી બે, પાત્ર કારણ છે ૧૪
શુભાશુભ કર્મ, મન, વાણી,	શરીરથી પાર્થ ! જે થયે,
ઉભયમા પાત્ર એ વસ્તુ	ગ્રહી હેતુ રૂપે ભાસે ૧૫
છતા નિર્લેપ આત્માને	ગણે છે કર્મ કરનારો,
મહામુદ કર્મતી નર તે	નથી કાઈ સમજનારો ૧૬

ન કર્મે બુદ્ધિ લેવાયે 'હુ કર્તા' એમ નહિ જેને,
 હજી જગ તોય નવ હજીતો અને કઈ બધ નવ તેને. ૧૭
 જગત કર્મે વળે ત્રણથી ક્રિયા ને જોય, જાતાયે,
 કરણ ને કર્મ, કર્તા એ ત્રણથી કર્મ સૌ થાયે ૧૮
 ગુણોના ભેદથી, "સાખ્યે કહ્યું તુજ પાસ વર્ણવું છું,
 ત્રિવર્ગો જ્ઞાન, કર્મોના તથા કર્તા તણા કહું છું" ૧૯
 કથાયે 'જ્ઞાન સાત્વીક' તે અખડિત તત્ત્વ જે ભાઈ!
 અમર અવિનાશી એ પ્રભુને નિહાળે સર્વ ભુતમાહી ૨૦
 વિવિધ ને ભિન્ન પ્રાણીમા જુદો આત્મા રહ્યો મને,
 જણાયે ભાસ એ ખોટો ધનજય! 'રાજસી જ્ઞાને' ૨૧
 વૃથા જે જ્ઞાનથી ભાઈ! ગણી સ પુણ્ય સહુ પ્રાણી,
 ન તેના કારણે, તત્ત્વે જરાપણ ના લીએ બાણી
 છતાં પણ અદ્ય બુદ્ધિથી અતિ વળગી રહે એને,
 'અનિષ્ટજ જ્ઞાન' એ સહુમા, કથાએ 'તામસી' તેને ૨૨
 કથાએ 'કર્મ સાત્વીક' તે થતુ કૃણની તજ આશા,
 ન રાખે રાગ ને ઈર્ષ્યા ન રાખે ભોગ અભિલાષા ૨૩
 અહતા, કલેશ, ઉર ધારી તથા જે કામને વશ છે,
 ઘડે તેવા પુરૂષ કરથી બધા તે 'કર્મરાજસ' છે ૨૪
 ન બાણી નાશ, બલ, હિંસા, તથા પરિણામ નિજ શક્તિ,
 કરાતા 'કર્મ રાજસ' છે વળી ઉર રાખી આશક્તિ. ૨૫

ધીરજ, ઉત્સાહ ભરી ઉરમા તજી અભિમાન આશક્તિ,
ફળો કે ના ફળો કર્મો રહિત છે તેથી જે વ્યક્તિ,
વિકારો ના ધરી તેના સદા કર્મેજ અનુસરતા,
ધનજય ! જાણવો તેને ખરેખર 'સત્વગુણી કર્તા.' ૨૬

અપાવન, રાગી ને લોભી તથા ઉર હુષ, દુખ જેને,
તથા હિ સકે, પિપાશુ છે 'રજો ગુણી' જાણવો તેને. ૨૭
વિશાદી, દિર્ઘ સુત્રીને વિનયહિન ને અતત્પરતા
પ્રમાદી, દભી, જડવાદી ગણો તે તામસી કર્તા' ૨૮

ત્રિભેદો, ધૈર્ય યુષ્મિના ગુણો અનુસાર છે ધારો,
પૃથક તે સર્વ સમજાઉ તને ગણી મિત્ર હુ મારો ૨૯
ભયાભય, બધ ને મુક્તિ યથાર્થજ જાણતા જેથી,
અને નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ કળે જેવી મતિ એથી

શુભાશુભ કાર્ય પરખાયે હૃદય પામે ખરી શુદ્ધિ,
પરતપ પાર્થ ! તે જાણો રૂડી 'સાત્વીક તે યુદ્ધિ' ૩૦
ન કાર્યાકાર્યને જાણે ન ધર્માધર્મ સમજાએ,
'રજો ગુણી યુદ્ધિ' એ તેથી ન કંઈ સત્ય પરખાયે ૩૧

ધનજય ! 'તામસી યુષ્મિ' અધર્મે ધર્મને ભાણે,
જુએ વિપરીત સકલ વસ્તુ હૃદયથી સત્યને ટાળે. ૩૨
'પ્રતિ યોગે રહે એવી' ધીજથી સર્વ ઇન્દ્રિયની,
અને જે જે ક્રિયા થાતી ધનજય ! પ્રાણને મનની

બધી એવી ક્રિયાઓમા પરમ સયમ સદા પાળે,
 સુણો તે 'ધૈર્ય' સાત્વિક' છે જગતના કષ્ટ સૌ ટાળે ૩૩
 મદન, ધર્મોર્થ ને સેવા ધરી કૃષ્ણની અલિલાષા,
 'ધીરજ તે રાજસી' જાણો વિવિધ ઉરમા ધરી આશા ૩૪
 અહંતા, કલેષ, ભય નિદ્રા ન ત્યાગે પાર્થ ! મુઠતાથી,
 'તમો ગુણી ધૈર્ય' તે ભાઈ ! ન જાણે શોક ઉરમાથી ૩૫
 હવે સુખ, પાર્થ ! કે જેમા રમે છે લોક અભ્યાસે,
 ત્રિવિધ સુખ તે તને કહું છું દુખો તેથી બધા નાસે ૩૬
 ખરૂં 'સુખ તેજ સાત્વીક' છે ઉપજતુ આત્મ જ્ઞાનેથી,
 પ્રથમ વિષયનવત લાગે છતા સુખ અતમા તેથી ૩૭
 'રજોગુણી' જે 'સુખો' ઉપજે વિષય ને ઇન્દ્રિયોનાથી,
 પ્રથમ અમૃત સમુ, અતે મળે દુખ પાર્થ ! તેનાથી ૩૮
 વળી આરભ ને અતે ઉપજતો મોહ બહુ જેથી,
 ગણાયે 'તામસી સુખ' તે થયું નિદ્રા પ્રમાદથી ૩૯
 ગુણો ત્રય પ્રકૃતિમાથી થયા છે પાર્થ ! હે ભાઈ !
 ન ગુણથી સ્વર્ગ સૃષ્ટિમા પદાર્થો મુક્ત છે કાઈ ૪૦
 ધનંજય ! ચાર વર્ણોમા રહ્યા ગુણ જે સ્વભાવેથી,
 અને એ ચાર વર્ણોના જુદા છે કર્મ પણ તેથી ૪૧
 'સ્વભાવજ કર્મ' પ્રાણીના ક્ષમા, તપ, શૌચ, શમ, દમ છે,
 સરળતા, જ્ઞાન, પ્રભુ શ્રદ્ધા, સદા તપનો સમાગમ છે ૪૨

‘સ્વભાવજ કર્મ ક્ષત્રીયના અધિશ્વર ભાવ, શુરવીરતા,
અડગ યુદ્ધે, તથા દાની સુકાતી, દક્ષતા, ધીરતા’ ૪૩
‘કૃષી, વ્યાપાર, ગૌરક્ષા સ્વભાવજ વૈશ્યના કર્મો,’
‘સુજનની સેવના કરવી ધનજય’ શુદ્રના કર્મો’ ૪૪

સુનિધિ જ્ઞાનની પામે નિયત નિજ કર્મ આચરતા,
પ્રથમ તે સાદી સિદ્ધિને કહુ હુ કેમ મેળવતા ૪૫
થઈ ઉત્પન્ન આ નૃષ્ટિ અને વ્યાપી રહી જેથી,
મનુષ્યો સિદ્ધિ, તે પ્રભુને પુણ લે છે સ્વકર્મથી ૪૬

સ્વકર્મે હોય શુચ્ચ ઓછા મિત્તના ધર્મના કરતા,
છતા નિજના સ્વભાવે તે ધનજય! હોય અનુસરતા
તણ પરધર્મને તેથી કરો નિજ કર્મ એ સાડ,
પીડા કે પાપ નવ કાઈ અને છે એ કરનાડ ૪૭

ન તજવા દોષમય તોએ થતા કર્મો સ્વભાવેથી,
છવાયા દોષથી કર્મો અનલ જેવો ધુમાડેથી ૪૮
પરતુ યુધ્ધિ છે જેની રહિત આશકિતથી ભાઈ!
જીત્યો નિજ આત્મને, ‘જેને નથી ઇચ્છા રહી કાઈ’

અને એવી સ્થિતિ જેની બને છે પાર્થ! સસારે,
તબે સન્યાસથી કર્મો મળે છે સિધ્ધિ એ ત્યારે ૪૯
મહદ જે જ્ઞાનનો હેતુ પરમપદ નિદ્ધિ પામે છે,
કહુ કેવી રીતે પ્રદે સકલ સિધ્ધો વિરામે છે ૫૦

નિશુદ્ધજ ખુદ્ધિવાળો તે ધીરજથી સૌ નિષય ત્યાગી,
 નિયમમા રાખીને મનને બને નિદ્વેંશી, અણુરાગી ૫૧
 સુલોજન, વાસ એકાતે નિયમમા રાખી મન કાયા,
 પગથણુ ધ્યાન ને યોગે સદા વૈરાગ્યની છાયા પર
 અહુ, બલ, ક્રોધ, પરિગ્રહને તજી મદ, કામ, આશકિત,
 થવાને પ્રહરૂપ જાણે સુયોગ્યજ શાત તે અકિત ૫૩
 સકલ ભુત માત્રમા રમતા રહે ઉર સ્વસ્થતા ભારી,
 ન ઇચ્છા શોક છે તેને 'પરાભકિત' મળે મારી ૫૪
 હુ કેવો ? કોણુ છુ ? સવળુ શકે તે ભકિતથી જાણી,
 અને જાણુયા પછી મુજમા પ્રવેશે એ મનુજ પ્રાણી ૫૫
 સદા મમ આશ્રયે રહીને ધનજય ! કર્મ જે કરતા,
 છતા મારી કૃપાથી તે અમરપદ પાર્થ ! મેળવતા ૫૬
 સમર્પિ કર્મ સૌ મુજને પરાયણુ થા મને ભાઈ !
 -ગૃહી મતિ, યોગ, આશ્રયને સદા ધર ચિત્ત મુજમાહી ૫૭
 ધરીશ તુ ચિત્ત મારામા સકલ સકટ તારી જાશે,
 અને મારી કૃપાએથી જરૂર તારૂ ભુતુ થાશે ૫૮
 છતા જો તુ અહુકારે તજીશ ઉપદેશ આ મારો,
 ન માનીશ વેણુ મારા તો ધનજય ! નાશ છે તારો
 થશે મિથ્યા 'લડુ નહિ હુ' વહે થઇને અહુકારી,
 પટકશે યુદ્ધમા તુજને ધનજય ! પ્રકૃતિ તારી ૫૯

નથી જે ઈચ્છતો કરવા તુ આજે મોહને ગર્વે,
 'સ્વભાવજ કર્મ' બધનથી કરીશ તુ પાર્થ' ! તે સર્વે ૬૦
 પ્રભુ જીવ માત્રના હૃદયે રહી સૃષ્ટિ ચલાવે છે,
 અને ભુત માત્ર માયાથી જગત ચક્રે ભમાવે છે ૬૧

બધી રીતથી શરણુ તેતુ ગૃહી તેની કૃપાએથી,
 અચળ સ્થળને પરમ શાંતી તને મળશે જરૂર તેથી ૬૨
 અતિ છે ગુપ્ત આ વિદ્યા મુણી તેતુ મનન કરજે,
 છતાં પુષ્કળ વિચારી તુ સ્વધર્મિછાનેજ ઉગ ધરજે ૬૩

વળી સુણુ ગુહ્ય આ સહુથી વચન જે શ્રેષ્ઠ છે મારૂં,
 તુ દ્રઢ ને પ્રિય મને તેથી કથુ તુજ શ્રેય કરનારૂં ૬૪
 તુ મનને રાખ મારામા અને યા ભકત તુ મારો,
 પુજન ને યજ્ઞ કર મારા મને કરીને નમસ્કારો

મને તુ પામશે એથી વળી મુજને તું બહુ પ્રિય છે,
 કહું હું આ પ્રતિજ્ઞાથી કથન મુજ સત્ય નિશ્ચય છે ૬૫
 તજીને સર્વ ધર્મોને શરણુ રૂહેજે સદા મારે,
 નિવારીશ પાપ હું તારા ન કરવો શોક કે તારે ૬૬

રહિત જે ભકિત સેવાથી, તપસ્વિ જે નથી પ્રાણી,
 અને મમ દ્રેશીને 'કહેવી નહિ આ જ્ઞાનની વાણી' ૬૭
 પરમ આ જ્ઞાન જે મારૂં સદા મુજ ભકતને કહેશે,
 પરા ભકિત વડે મુજને જરૂર તે પાર્થ' ! મેળવશે ૬૮

મને પ્રિય તેજ છે એવા સદા મુજ કર્મ કરનારો,
અધિક સૃષ્ટિ વિષે તેથી થશે નહિ કોઈ પ્રિય મારો ૬૬
પુનિત સવાદ આ તેનું કર્યું છે અધ્યયન જેણે,
હું માનીશ જ્ઞાન યજ્ઞેથી પુણ્ય મારી કરી તેણે ૭૦

ધરી મારા વિષે શ્રદ્ધા તણને દ્વેશ સૌ જેઓ,
'ગીતા' આ સાલળે રનેહે બને છે મુક્ત જન તેઓ
મનુષ્યો પુણ્ય કર્મોને કરી જે લોક મેળવતા
ધનજય ! તેજ શુભ લોકો ગીતા સુણનારને મળતા, ૭૧

“અતિ એકાગ્ર ચિત્તે તે સુણ્યો કે યોગ આ મારો,
થયેલો પાથં ! અજ્ઞાને મટ્યો મ મોહ શુ તારો ?” ૭૨
અર્જુન-“સ્મૃતિ છે પ્રાપ્ત થઈ મુજને, તમારી આ કૃપાએથી,
ટળ્યો છે મોહ પશુ મારો અને ડઢ હું બન્યો તેથી

સ્મૃતિ થઈ સત્યની મુજને થયું સ્થિર ચિત્ત એ મારું,
બન્યો શકા રહીત હું તે ‘વચન પાળુ પ્રભો’ તારૂ ” ૭૩
સજય-“ધનજય, કૃષ્ણની વચ્ચે ઉભા સહુ રોમને કરતો,
મુણ્યો સવાદ અહભુત એ દુષ્ટો સસારના હરતો ૭૪

કથાયો ગુપ્ત યોગજ આ ધરાધીશ કૃષ્ણ મુખડેથી,
સુણ્યો તે વ્યાસજી કેરા પુનિત ઉરના પ્રસાદેથી ૭૫
પુત્ર હું કૃષ્ણ અર્જુનનો પરમ સવાદ એ સ્મરતો,
પ્રસંગો યાદ સૌ કરતા અતિ હું હૃષ્ મેળવતો ૭૬

પ્રભુનું વિશ્વરૂપ પાછું અનિ પ્રિતથી હું સભારે,
થતું આશ્ચર્ય બહુ ત્યારે અને આનંદ ઉર ધારે ૭૭
જહા છે કૃષ્ણ મહાયોગી અને અર્જુન ધનુર્ધારી,
નિતિ, ધન, લક્ષ્મી જયત્યા છે અચળાએ માન્યતા મારી ૭૮

“અધિક છે જોષ મહિનાની પુનિત સુદ દ્વાદશી આજે,
પ્રથમ રજની તણા પ્રહરે દૃઢ્ય ઉલસમા રાજે ૭૯
સરી વિક્રમ તણી વિસમી વિષે સિતેર નવ વર્ષે,
ગીતા ‘કર્ણિક’ ગઝલમા હું રહ્યો ગાઇ અનિ હૃદયે” ૮૦

થજો સર્વત્ર સુખ વર્ષા જગત હર્ષિને હૃદયે ધારે,
ટળી હુંબ ભદ્ર હો સહુનું પ્રભો! મમ હિદય ઉધ્ધરે ૮૧
સકલ નરનાર ભારતના બનેા હિદુત્વ હિતકારી,
થજો કલ્યાણ ભારતનું પ્રભો! એ પ્રાથના મારી ૮૨

ઈત્યોમ શાતી

શાતી

શાતી

ચાલુ જમાનાના નવાં સચિત્ર પુસ્તકો

સરોવરની મુદરી યાને ગુલાબતુ કુંડ લાગ ૧-૨ ૧-૮-૦
 ઝેરની ખ્યાલી યાને સમાજ તહારે ખાતર ભા ૧-૨ ૧-૮-૦
 અભાગીની લક્ષ્મી આખમા આગુ આવે તેની ૦-૮-૦
 વિણા-વેલી યાને લલાટના લેખ ભાગ ૧-૨ સ્ત્રીઓ

માટે ખાન વાચવા લાયક ૧-૪-૦

શ્રી કૃષ્ણ ભજનમાળા ભગવાન શ્રી કૃષ્ણની ત્રણગી
 છળી સાથે ૦ ૧૨ ૦

બૃહદ્ ગરખાવળી પૃષ્ઠ ઉપર મોટામા મોટી ૦ ૧૨ ૦

રાજા ભગ્યરી ખાત્ર સુદ્ધ ચીત્રો સાથે ૦-૮-૦

ચોકટનો એકકો! લાલનો એકકો! ખૂની કોણ? દરેકના ૦-૮-૦

વીરસીંહની વીરતા પાકુ પુકું પૃષ્ઠ ૨૫૦ ૧-૪-૦

વિનાશીની વામા પૃષ્ઠ ઉપર ૧-૮-૦

ભયકર કુતરો ડીટેકટીવના અદ્ભુત પરાક્રમે ૧-૮-૦

કોકશાસ્ત્ર યાને રતી વીંટા વાચવા લાયક ૧-૮-૦

હુન્નર શીક્ષક ૧૦૦૦ હુન્નરોનો સંગ્રહ ૧-૪-૦

ધી ઇંગ્લીશ ટીચર ઇંગ્રેજી શીખવા માટે અતી જપયોગી ૧-૮-૦

નીર્ભય યાને સમાજમા સુખી કોણ? પાકુ પુકું ૧-૦-૦

વરઘેલી વીણા યાને પ્રેમી કે પાગલ? ૦ ૧૨ ૦

સોળ વર્ષની સતી ભાગ ૧ થી ૨૦ ૦-૧૨ ૦

પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ યાને હતભાગી હિંદુસ્તાન ૦ ૧૨ ૦

વધુ માટે લખો

શ્રી નવજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-મુરત.

કળીયુગમા કલ્પદ્રુમ યાને ભાગ્ય દેવીના ભેદ

ભાગ્યતા ભેદ જાણવાને, દુખ રૂપ સમુદ્ર ઓળંગવાને
તથા દ્રવ્યાપારન કરવાને, મનુષ્ય માત્રને જ્યોતિષ
શાસ્ત્ર વિના અન્ય એકપણ ઊપાય નથી

જ્યોતિષને લગતી સર્વ માહિતી અને જ્યોતિષ પ્રતિ માન આપતુ, રાશીઓ અને યુગો વહેમની દ્રષ્ટિ ધગવતા ભ્રામક યજ્ઞના ફેટાથી શુભોભિત મવ કૌમોપયોગી કૌર્મને સરખુ લાભ સાચક

ભવિષ્યોદય

ભવિષ્યોદય.

ફક્ત બે આનાની ટીકીટ મોકલી આજેજ મગાવો

આગેજ, લગ્ન, લક્ષ્મીલાભ, વ્યાપાર, સ સાન-સુખ રોગ
શત્રુ, મતાન, અકસ્માત્ લાભ ખર્ચ કાર્ય સિદ્ધિ માટે હત્યાદિ

લખો યા મગો

ભવિષ્ય વેત્તા —

શ્રી ભવિષ્યોદય

જ્યોતિષ કાર્યોદય

છાપરીઆશેરી-મુરત.

રેવાશંકર

ભવાનીશંકર

જ્યોતિષી

